

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ - TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPORÁŘSKÁ

Životní úroveň domácností v Moravskoslezském kraji

The Living Standards of Households in the Moravian-Silesian Region

Student: Monika Kališková

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Michaela Tichá, Ph.D.

Ostrava 2015

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání bakalářské práce

Student: **Monika Kalíšková**
Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství
Téma: **Životní úroveň domácností v Moravskoslezském kraji**
The Living Standards of Households in the Moravian-Silesian Region

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Životní úroveň a možnosti jejího měření
 3. Postavení Moravskoslezského kraje v rámci České republiky
 4. Životní úroveň domácností v Moravskoslezském kraji
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2456-0.
LISTER, Ruth. *Poverty*. Cambridge: Polity, 2004. ISBN 0-7456-2563-0.
TICHÁ, Michaela. *Česká ekonomika na prahu 21. století v kontextu společenského vývoje*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2013. ISBN 978-80-248-3071-1.

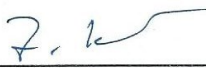
Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

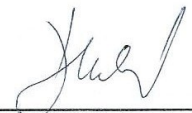
Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Michaela Tichá, Ph.D.**

Datum zadání: 21.11.2014

Datum odevzdání: 07.05.2015

doc. Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou práci včetně všech příloh vypracovala samostatně.

V Ostravě 7.5.2015

.....

Monika Kalíšková

Tímto bych chtěla vyjádřit poděkování vedoucí bakalářské práce Ing. Michaela Tiché, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady při sestavování této závěrečné práce.

Obsah

1	Úvod.....	4
2	Životní úroveň a možnosti jejího měření	6
2.1	Životní úroveň.....	6
2.2	Měření životní úrovně.....	8
2.3	Nerovnosti.....	10
2.4	Deprivace	12
2.5	Chudoba	13
2.6	Příjmy domácností	15
3	Postavení Moravskoslezského kraje v rámci České republiky	17
3.1	Poloha a vymezení Moravskoslezského kraje	17
3.2	Historický vývoj	18
3.3	Demografická struktura	19
3.4	Vzdělanostní struktura	21
3.5	Ekonomická charakteristika.....	21
4	Životní úroveň domácností v Moravskoslezském kraji	30
4.1	Klasické ukazatele	30
4.2	Subjektivní ukazatele	36
4.3	Dotazníkové šetření	39
4.4	Shrnutí.....	49
5	Závěr.....	50
	Seznam použité literatury	53
	Seznam zkratk.....	60

1 Úvod

Životní úroveň je v dnešní době velmi diskutovaným tématem, o kterém se hovoří stále častěji, a je velmi zajímavým tématem, protože se týká všech, a to bez výjimky. Životní úroveň je pojem, kterým se zabývá několik vědních disciplín včetně ekonomie.

Závěrečná práce je zaměřena na Moravskoslezský kraj, kde se autorka narodila a stále zde žije. Cílem této bakalářské práce je zhodnocení životní úrovně domácností v Moravskoslezském kraji na základě porovnání tohoto kraje s ostatními kraji České republiky. Cíl byl zvolen z toho důvodu, že autorku zajímá, zda je na tom Moravskoslezský kraj hůře nebo lépe v porovnání s minulými lety, a také jak životní úroveň hodnotí jeho obyvatelé, zda jsou spokojeni, nebo nespokojeni a jestliže jsou nespokojeni, co je hlavní příčinou této nespokojenosti.

Bakalářská práce je rozdělena kromě úvodu a závěru do tří částí. V teoretické části jsou vymezeny pojmy životní úroveň, sociální nerovnosti, nerovnosti v příjmech, nerovnosti na trhu práce, deprivace, chudoba a příjmy domácností. Také jsou v této části vysvětleny ukazatele, podle kterých se životní úroveň měří včetně šetření prováděných Českým statistickým úřadem.

Další část se zabývá postavením Moravskoslezského kraje v rámci České republiky, kde je v první řadě kraj představen, dále je uvedeno jeho rozdělení a struktura, historie, demografická a vzdělanostní struktura a ekonomická charakteristika. Také jsou v kapitole nastíněny hlavní přednosti, ale i nedostatky kraje.

V poslední, praktické části, kde byla zvolena metoda komparace, je hodnocena životní úroveň Moravskoslezského kraje dle standardních ukazatelů, mezi něž jsou zařazeny průměrné hrubé měsíční mzdy, čistý disponibilní důchod na 1 obyvatele, míra chudoby a nezaměstnanost. Veškerá data jsou čerpána z Českého statistického úřadu. Také je v kapitole hodnocena životní úroveň kraje podle zjištěných skutečností z vlastního dotazníkového šetření. Dotazníkové šetření bylo zvoleno z toho důvodu, že měření životní úrovně například pouze hrubým domácím produktem přepočteným na jednoho obyvatele není dostačující. Někteří obyvatelé mohou být s životní úrovní nespokojeni, pak tento ukazatel ztrácí vypovídající hodnotu a přichází na řadu subjektivní hodnocení. Navíc tento klasický ukazatel ekonomické úrovně dostatečně neodráží podmínky pro život, a proto je

potřeba zjistit další oblasti, které jsou z pohledu obyvatel Moravskoslezského kraje při hodnocení životní úrovně důležité.

Příprava dotazníkového šetření spočívá v několika základních krocích, bez kterých dotazník nelze sestavit. Za úplný základ, potřebný k sestavení dotazníku, je považováno definování cíle, kterého má být dosaženo. V tomto případě je cíl zcela jasný – zjistit subjektivní názory na životní úroveň domácností v Moravskoslezském kraji. Obecně si výzkumný námět může výzkumník zvolit sám, nebo může mít určitou formu zadání například od klienta (Reichel, 2009). Pro sestavení výzkumných otázek je nejvhodnější opřít se o výzkumy Českého statistického úřadu s názvem Životní podmínky a Životní pohoda českých obyvatel a dále také šetření životních podmínek ve Spojeném království s názvem Living Standards.

Druhým základním krokem je rozhodnutí, jaká cílová skupina populace má dotazník vyplnit. Rozhodnutí je zcela zásadní a musí být důkladně promyšleno, neboť hrozí, že šetření bude mít zkreslené závěry, nebo nebude dokončeno. K potřebám bakalářské práce se jeví za nejvhodnější, aby se dotazníkové šetření zaměřilo pouze na studenty VŠB – TUO. Třetím krokem je rozhodnutí o způsobu výběru dat. Nejvhodnější metodou je rozmístění dotazníku na sociální sítě, které jsou studentům nejvíce blízké (Walker, 2010).

Dalším podstatným rozhodnutím je to, jak nejlépe každou otázku zformulovat, aby byla jednoznačná a srozumitelná. Existují různé typy otázek. Nejčastěji se v dotazníku vyskytují uzavřené otázky, které respondenta vedou k odpovědi formou výběru z nabídky variant. Tento typ otázek totiž umožňuje dobré zpracování (Reichel, 2009). Jenže při kladení těchto otázek musí být kategorie stanoveny dopředu, proto bude u některých otázek zahrnuta kategorie „ostatní“, respondentům totiž výběr nemusí vždy vyhovovat. Optimální je stanovit počet odpovědí podle Likertovy škály, se sudým počtem, aby se respondenti museli přiklonit k jednomu nebo druhému konci škály (Walker, 2010).

Před úplným spuštěním dotazníkového šetření je vhodné provést menší zkušební dotazování na malém vzorku respondentů, protože sestavený dotazník může skrývat nedokonalosti, které na první pohled nejsou viditelné.

2 Životní úroveň a možnosti jejího měření

Cílem kapitoly je představit životní úroveň, její druhy, o čem všem lze hovořit v souvislosti s životní úrovní a popsat faktory, které ji ovlivňují. Dále se tato část věnuje příbuznému, či jak někteří autoři uvádí, srovnatelnému pojmu kvalita života. Další část kapitoly se zabývá způsoby měření životní úrovně, a to jak těmi obecnými, tak přímo měřením Českého statistického úřadu. V neposlední řadě kapitola pojednává o pojmech, které mají k životní úrovni velice blízko, jako jsou nerovnosti, deprivace a chudoba, kde jsou rovněž popsány jejich typy a také jejich souvislost s životní úrovní. Poslední část kapitoly se věnuje příjmům domácností.

2.1 Životní úroveň

Životní úroveň (standard of living) je obecně definována jako materiální spotřeba statků a služeb k uspokojování potřeb. Řadí se mezi jeden z nejdůležitějších faktorů v životě jedince či společnosti a každý člověk si do tohoto pojmu dokáže zahrnout něco jiného. Někteří si představí pouze své příjmy, jiní zahrnují také i to, co si vyrobí nebo vypěstují pro svou vlastní potřebu, ale lze zahrnout i další faktory, jako například životní prostředí, veřejné osvětlení, obranu a podobně (Červenka, 2003). Velice záleží na pohledu autora, například David W. Pearce (1992) uvádí, že k životní úrovni patří nejen spotřeba statků a služeb, ale také volný čas, a podle Tiché (2013) někteří autoři používají pro zachycení kvality života či materiální úrovně pojem lidský rozvoj.

Je možné rozlišit životní úroveň společnosti a životní úroveň domácností (jednotlivce), kde životní úroveň společnosti zahrnuje materiální blahobyť. Podle Kubátové (2010) definice životní úrovně domácností zahrnuje materiální blahobyť, kde se zohledňuje úroveň spotřeby, vybavení domácností a další věci, které si jedinec může pořídit. Životní úroveň je možné posuzovat podle výše příjmů dané společnosti nebo jedince a také podle materiální vybavenosti domů a bytů. Také je třeba zmínit, že existuje velmi úzká souvislost mezi životní úrovní domácností a společností, ve které rodina nebo jednotlivec žije, protože se rodiny mohou odlišovat svou životní úrovní kvůli příjmové diferenciaci. Domácnosti s vyšší finanční životní úrovní mají větší možnost výběru kvalitnějších služeb či produktů (Heřmanová, 2012). A naopak domácnosti, které žijí ze sociálních podpor, jejichž členové jsou nezaměstnaní a žijí na hranicích stanoveného životního minima, se podotýkají s obrovským snížením životní úrovně (Mareš, 1998).

Dle Kubátové (2010) je pojem životní úroveň postupně nahrazovaný pojmem kvalita života, protože dokáže nabídnout širší pohled. Světová zdravotnická organizace (WHO) přijala v roce 1948 jednu z nejstarších definic, kterou je možno přirovnat k pojmu kvalita života, která zachycuje jak objektivní zdravotní stav, tak i subjektivní uspokojování základních lidských potřeb, a tak se významově přibližuje k dnešnímu chápání kvality života (Heřmanová, 2012).

Sousloví kvalita života vstoupilo do ekonomie již v sedmdesátých letech minulého století, protože se v té době řešila otázka vztahu mezi objektivním ekonomickým blahobytem měřeným HDP na hlavu a subjektivně vnímaným štěstím (Heřmanová, 2012). Podle Mlčocha (2007) s rostoucím příjmem domácností lidé hledají nové potěšení, aby uspokojili své touhy, jen aby si udrželi hladinu již dosaženého uspokojení. Spojitost ekonomie a subjektivní kvality života vychází z neoklasického paradigmatu, které bylo prvně kritizováno, ale později podpořeno mnoha empirickými výzkumy (Heřmanová, 2012).

Kvalitu života můžeme rozlišit na objektivní a subjektivní. Objektivní kvalitou života se rozumí měřitelné životní podmínky a životní úroveň obyvatelstva. Mezi základní porovnatelné životní podmínky řadíme průměrnou mzdu, dostupnost služeb, zdravotní péči a mnohé další. Existují životní podmínky, které jsou těžko měřitelné, jako například míra korupce nebo fungování demokratických principů. Subjektivní vnímání kvality života není jednoznačné a v prováděných šetřeních se mohou objevovat rozdíly, a také nemusí vždy odpovídat realitě (Heřmanová, 2012).

Sova (1978) poukazuje na pět faktorů, které ovlivňují životní úroveň. Jedná se o politické faktory, úroveň národního hospodářství, demografické faktory, nezaměstnanost a vývoj lidských potřeb. Politické faktory mohou mít na životní úroveň vliv, jestliže vláda přijme novou legislativu, ve které se jedná například o sociální nebo mzdové politice. V souvislosti s národním hospodářstvím se má na mysli kvalita zboží, vyvážené a dovážené výrobky a služby. Změny počtu obyvatelstva, změny v počtu rodin či změny struktury obyvatelstva a další demografické faktory také ovlivňují vývoj životní úrovně. Změny ve věkové struktuře obyvatelstva vyvolávají změny v požadavcích na kapacitu školek, základních škol, domovů důchodců, nárok na sociální dávky a další. V oblasti zaměstnanosti je ovlivňována úroveň nominálních mezd a změny v počtu nezaměstnaných

mohou následně vyvolat požadavky na určitou kvalitu služeb pro obyvatelstvo a podobně. S vývojem lidských potřeb se také mění i způsob života.

2.2 Měření životní úrovně

Červenka (2003) uvádí, že existují dva způsoby měření životní úrovně. První způsob je objektivní a spočívá v tom, že se zjistí všechna data týkající se množství spotřebovávaného zboží a služeb, finanční příjmy, ale třeba také množství škodlivých látek vypouštěných do vody a další. Ten nejjednodušší přístup spočívá v měření životní úrovně pomocí hrubého domácího produktu na hlavu (Kubátová, 2010). Hrubý domácí produkt se vypočítá jako součet všech peněžních hodnot výrobků a služeb, které jsou vyprodukovány výrobními faktory, nacházející se na území dané země, bez ohledu na to, kdo výrobní faktory vlastní, za období jednoho roku (Jurečka, 2013). Obvykle se životní úroveň zjišťuje pomocí zavedených ukazatelů, do kterých se zahrnou buď vybrané skupiny, nebo domácnosti. U domácností se například šetří jejich příjmy, výdaje a spotřeba (Heřmanová, 2012). Druhý způsob měření životní úrovně je subjektivní a lze si jej představit jako míru uspokojování potřeb či tužeb domácností nebo jednotlivce. Představuje vztah mezi skutečným stavem a tím, co domácnosti vyžadují nebo považují za potřebné nebo vyhovující. Tímto způsobem se zabývají různá sociologická šetření a veřejné průzkumy, které zjišťují od vybraných respondentů jejich názory na životní úroveň. Nejvhodnější je, když se tyto dva způsoby měření zkombinují (Červenka, 2003).

Heřmanová (2012) popisuje indexy, které jsou utvořené z objektivních ukazatelů a umožňují mezinárodní, regionální, personální a další srovnávání. Nevýhodou těchto ukazatelů může být záměrné nebo nezáměrné zkreslování výsledků, ke kterým dochází kvůli zahrnutí či nezahrnutí některých proměnných. Celkově však převládají silné stránky těchto ukazatelů, kterými jsou například jednoduchost, srozumitelnost a atraktivnost. Index lidského rozvoje (Humandevlopment index, HDI) je vypočítáván z dílčích indexů, kterými jsou střední délka života, úroveň vzdělanosti a hmotná životní úroveň. Index lidské chudoby (Humanpoverty index, HPI) je ukazatelem chudoby a jeho součástí jsou například dětská podvýživa, nebo dostupnost vody. Nejčastěji bývá sestavován pro rozvojové země. Dalšími indexy jsou například Index svobody, Index šťastné planety, Index živoucí planety, Index environmentální výkonnosti a další (Heřmanová, 2012).

V České republice se sleduje životní úroveň na základě několika faktorů, mezi něž patří materiální faktory životní úrovně (příjmy, výdaje a spotřeba domácností), příjmová

nerovnost a chudoba, zdravotní péče a důchodové zabezpečení, kvalita životního prostředí. Důležitou součástí životní úrovně je také vzdělání. Některé tyto vyjmenované faktory jsou dobře měřitelné na základě statistických šetření, jiné jsou měřitelné poněkud hůře, protože se získávají na základě dotazníkových šetření a dalších průzkumů (Tichá, 2013).

Český statistický úřad (ČSÚ) zkoumá životní úroveň domácností v rámci Statistiky rodinných účtů (SRÚ) a je jediným, který poskytuje informace vázající se k příjmům domácností. V tomto šetření sleduje hospodaření, strukturu spotřeby a výši vydání, dále také složení domácnosti, vybavení bytu a další. Do Statistiky rodinných účtů jsou vybírány 3000 domácností dle kvótního výběru (ČSÚ, 2012c). Výběr domácností, tedy základního souboru, musí odpovídat struktuře domácností v České republice, a aby tomu tak bylo, slouží jako opora například Sčítání lidu nebo mikrocensus (Tichá, 2013). Šetření probíhá tak, že každá vybraná domácnost denně zapisuje všechny příjmy a výdaje za všechny členy domácnosti za jeden měsíc. Všem vybraným domácnostem se poté vyplácí peněžitá odměna. Statistické výsledky šetření slouží nejen k mezinárodnímu srovnání, ale také pro realizaci sociální politiky státu a ekonomický či sociální výzkum (ČSÚ, 2012c).

V rámci členství České republiky v Evropské unii provádí Český statistický úřad od roku 2005 šetření s názvem Životní podmínky EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions). Toto šetření probíhá ve všech členských státech Evropské unie, Islandu, Norsku a Švýcarsku. Jelikož je metodika šetření ve všech zemích stejná, mohou si země mezi sebou srovnávat ekonomické a sociální podmínky domácností. Účelem šetření je získávat údaje o příjmech domácností, kvalitě a vybavenosti bytů, celkového vybavení domácností a zdravotních podmínkách. Výběrovou jednotkou šetření je v tomto případě byt, který Český statistický úřad náhodně vybírá dvoustupňovým výběrem. Dalšími jednotkami jsou pak osoby, které ve vybraných bytech žijí. Hlavním cílem EU-SILC je získávat dlouhodobě srovnatelná data ekonomické a sociální situace českých domácností, která lze porovnat v mezinárodním měřítku (ČSÚ, 2014g).

Nově začal ČSÚ v rámci šetření Životních podmínek domácností zjišťovat životní pohodu obyvatel, kde je kladen velký důraz na subjektivní názory dotazovaných. V roce 2013 se v dotazníku objevilo 10 otázek, které nově zjišťovaly pocity občanů, jejich spokojenost se životem, osobní vztahy, smysluplnost života, pocity a nálady, důvěryhodnost a očekávání do budoucna (ČSÚ, 2014j).

2.3 Nerovnosti

S životní úrovní souvisí různé nerovnosti nebo chudoba a bohatství, protože při hodnocení životní úrovně je třeba zohlednit také společnost, ve které jednotlivec nebo rodina žije (Kubátová, 2010). Sociální nerovnosti se sociologie zabývá již od svého vzniku jako vědy, a má na ni dva pohledy. Buď sociální nerovnost vzniká jako důsledek společenského života, nebo je důsledkem uspořádání společnosti. Sociální nerovnost se objevuje téměř ve všech sférách sociálního života a jejími základními typy jsou nerovnost třídní a statusová, nebo také kastovní. S těmito základními typy souvisejí nerovnosti v příjmech a majetku, moci a prestiži. Nerovnosti se nerozumí pouze odlišná výše získávaných zdrojů, ale také způsob jejich využívání, s tím související životní styl a životní šance. Tyto nerovnosti mohou v některých situacích vyvolávat podněty k rozvoji sociálních hnutí, mohou být způsobem kontroly obyvatelstva nebo mohou být nutná k fungování společenských systémů (Mareš, 1999).

V rámci ekonomie nejčastěji hovoříme o příjmové nerovnosti nebo nerovnosti majetkové (Tichá, 2013). Lze také říci, že patří mezi nejviditelnější formy nerovností. Příjem je peněžní částka, kterou jedinec dostává nejčastěji za nějakou soustavně se opakující vlastní činnost, většinou vykonávanou na trhu práce, kterou je mzda, plat, renta, podíl na zisku nebo vyplácené dividendy. Dalším typem peněžního příjmu jsou sociální dávky a podpory. Majetek je souhrn všech hodnot, které jedinci patří a má na ně určité právo. Zjistit příjmy je podstatně jednodušší, než zjistit, jaký majetek je v držení určitých osob. Nerovnosti v příjmech bývají nejčastěji způsobeny pracovní pozicí, ale mohou být v některých případech způsobeny nerovnosti dané pohlavím, věkem, profesí, a také mohou být důsledkem určité diskriminace. Diskriminace se na trhu práce objevuje buď přímá, kdy jedinec dostává za stejně vykonávanou práci nižší mzdu než druhý, nebo se vyskytuje diskriminace nepřímá, a v této souvislosti dochází například k odsunutí na sekundární trh práce, který není zrovna výhodný, protože zaměstnanci dosahují nižší mzdy, zaměstnání je nejisté, práce je nezajímavá a podobně. Příjmy bývají odlišné v regionech, ve velkých a malých městech, protože ve větších městech se nachází více příležitostí než ve městech menších. Podstatnou roli v nerovnosti v příjmech hraje velikost rodin a počet osob, které mají v rodině svůj vlastní příjem, a pak velikost příjmů jedince závisí na ekonomickém či životním cyklu, pohybu cen, inflaci a podobně (Mareš, 1999).

Nerovnosti v příjmech úzce souvisí s nerovnostmi ve spotřebě a životním stylu, protože část příjmů jde přímo do spotřeby, tedy na nákup základních lidských potřeb a potravin. S příjmy může člověk naložit různě, mohou být investovány do životního standardu, do lidského kapitálu, mohou být také investovány do cenných papírů a důchodového pojištění, záleží na preferencích. Do čeho jsou příjmy vynaloženy, závisí především na životním stylu jedince nebo na životní úrovni (Mareš, 1999). „*Nerovnost ve spotřebě spočívá ve ztíženém přístupu chudých ke statkům a službám, ale i v tom, že pro nejchudší vrstvy jsou některé služby nebo statky zcela nedostupné*“, tvrdí Mareš (1999, s. 31). Mezi domácnostmi existují v příjmové nerovnosti výrazné sociální rozdíly. Domácnosti dělníků jsou v České republice často ohroženy chudobou a mají finanční potíže (Tuček a Friedlanderová, 2000). Existují tři rozdílné aspekty nerovnosti ve spotřebě, a to nerovnosti v absolutních částkách, které jsou vydány na spotřebu, nerovnosti ve struktuře položek a nerovnosti v kvalitě pořizovaných položek. Bývá pravidlem, že všechny tyto tři aspekty nerovnosti spolu souvisejí, ale nejsou tím jediným, co ovlivňuje úroveň a strukturu spotřeby. Velký vliv má také profese, vzdělání, místo bydliště (menší rodiny žijící na venkově mají nižší příjmy, a tak vynaloží méně prostředků například na oblečení než typické městské rodiny), etnická příslušnost, věk nebo vkus. Vysoký příjem umožňuje široké možnosti v rozhodování, které jsou v životě více či méně zásadní. Kdežto člověk s nižšími příjmy má řadu nevýhod, které se týkají jak statků hmotných, tak i nehmotných (zdravotní péče, vzdělávání, dovolená). Velkou roli zaujímá i fakt, že osoby s nižšími příjmy jsou většinou odkázány na veřejnou dopravu, což je v některých zemích problémem při získávání dobrého zaměstnání, protože bývá vyžadována podmínka mobility (Mareš, 1999).

Nerovnosti ve schopnostech, vzdělání i v přístupu ke vzdělání souvisí s nerovností příjmů, bohatství, životní úrovně a spotřebovávání statků a služeb (Mareš, 1999). V dnešním modernizovaném světě, ve kterém jsou využívány nové vědecké poznatky a nejnovější technologie, se považuje vzdělanost za nejdůležitější faktor, který přispívá k vyšší produktivitě země (Tichá, 2013). Vzdělání poskytuje mladým lidem dovednosti, které je dovedou k získání lepší pozice ve společnosti. Někteří autoři tvrdí, že moderní vzdělávací systémy jsou vytvořeny pro potřebu průmyslového kapitalismu. Školy poskytují dovednosti, které jsou potřebné pro průmyslovou výrobu, žáky učí disciplíně a autoritě. V řadě zemí školy, které navštěvují děti z bohatých rodin, stále zvyšují svou kvalitu, ale naopak školy, které navštěvují děti z nižších vrstev, jsou méně kvalitní, a není to

způsobeno jen slabší vybaveností škol, ale kvalitou učitelů, atmosférou a podobně. Základem této nerovnosti jsou rodiny, které si nemohou dovolit poskytnout svým dětem poměrně drahé a velmi kvalitní vzdělání, nemohou jim poskytnout kulturní kapitál ve formě knih, knihoven, tisku nebo dokonce kulturních akcí a v neposledním případě by rodiče dětem nemohli pomoci s učivem (Mareš, 1999).

2.4 Deprivace

Mareš (1999) popisuje deprivaci jako stav, který lze pozorovat a poukazuje na znevýhodnění domácností či skupin ve společnosti nebo národu. Materiálně deprivovaní jsou ti, kteří žijí v nevyhovujících podmínkách způsobující špatné pocity a mohou člověka vylučovat na okraj společnosti (ČSÚ, 2013c). Být chudý znamená většinou také být deprivován, protože deprivace znamená nedostatek něčeho, co společnost považuje za nějakou hodnotu, a to může být příjem, zdraví, úcta a další (Mareš, 1999). Například nezaměstnaní bývají deprivovaní, protože jsou často vyloučeni ze sociálních vztahů dnešní společnosti (Mareš, 1998). S deprivací klesá také životní standard a jedinci se podotýkají s psychickým strádáním. Deprivace nemusí být vždy faktorem, který vede k chudobě, protože deprivace bývá ve společnosti způsobena nedostatečnými příjmy získávanými na trhu práce nebo nedostatkem zdrojů, které nejsou dostupné na trhu (Mareš, 1999).

Materiální deprivace poskytuje doplňující pohled na chudobu a je stanovena podle běžných měřítek příjmů (OECD, 2007). Materiální deprivace je stav hospodářského napětí, který je definován jako nucená neschopnost dovolit si neočekávané výdaje, které se týkají zboží dlouhodobé spotřeby. Domácnosti, kterých se materiální deprivace týká, si nemohou například dovolit dovolenou, mít častěji jídlo zahrnující maso a podobně. Často si tyto domácnosti berou hypotéky, leasingy či jiné půjčky na zboží dlouhodobého charakteru. Domácnosti si nemohou dovolit statky, které jsou pro většinu společnosti žádoucí, nebo dokonce nutné pro život (Eurostat, 2014).

Existují tři hlavní a objektivní skupiny deprivace, které mohou být popsány. Do první z nich patří domácnost, která si nemůže dovolit čelit neočekávaným výdajům, jeden týden dovolené za rok mimo domov, platit bez prodlení hypotéky, nájemné a dalších splátky, jíst jídlo obsahující maso každý druhý den a přiměřeně vytápět dům. Do druhé skupiny patří domácnosti, které si nemohou dovolit mít pračku, barevnou televizi, telefon, počítač a osobní automobil. Třetí skupinou jsou domácnosti, jejichž obydlí má špatné střechy,

vlhké stěny, příliš tmavé prostory, nemají vany nebo sprchy, nemají dostatek prostoru a podobně (Fusco, Guio, Marlier, 2013).

Český statistický úřad považuje za materiálně deprivované domácnosti ty, které uvedly nedostatek u čtyř položek z celkových devíti vybraných (ČSÚ, 2013c). Devět zmiňovaných položek obsahuje (Fusco, Guio, Marlier, 2013): (1) schopnost zaplatit neočekávané výdaje, (2) jednou ročně týdenní dovolená mimo domov pro všechny členy domácnosti, (3) úhrada nedoplněné hypotéky, nebo jednorázově zaplatit neočekávaný výdaj¹, (4) Jídlo s masem či jeho vegetariánské náhražky každý druhý den, (5) přiměřeně vytápěný domov, (6) mít pračku, (7) mít barevný televizor, (8) mít telefon, (9) mít osobní automobil. V šetření není uvedeno stáří věcí, které domácnosti vlastní, ale pouze zda je mají, nebo nemají. Mezi materiálně deprivované jsou zařazovány pouze ty domácnosti, které uvedly, že dané věci nemají, protože si je z finančních důvodů nemohou dovolit (ČSÚ, 2013c).

2.5 Chudoba

Chudoba je globálním problémem, přičemž boj s chudobou není jen morálním požadavkem, ale je nutný pro světovou stabilitu (Kaňáková, 2004). I když chudoba v Evropě není tak dramatická jako chudoba v Africe, Latinské Americe nebo Asii, nic nemění na skutečnosti, že chudoba existuje a je potřeba se jí zabývat (Mareš, 1999). Chudobu je třeba chápat jako politický, sociální a vědecký pojem, který je často zdrojem kontroverze. Neexistuje pouze jedna správná definice. Většina výzkumníků nyní uznává, že každou definici je třeba chápat v historickém, sociálním a kulturním kontextu, a to ovlivňuje studie, které se snaží srovnávat chudobu v odlišných typech společností (Lister, 2004). Český statistický úřad považuje jedince, nebo skupinu osob za chudé, jestliže nejsou schopni podílet se na ekonomickém a sociálním životě společnosti (ČSÚ, 2013). Nebo dle definice OSN může mít chudoba podobu jako nedostatečnou účast lidí na rozhodování, porušování lidské důstojnosti a náchylnost k násilí. Někteří autoři dále zdůrazňují, že lidé, kteří žijí v chudobě, mají nedostatek nejen materiálních věcí, ale také nedostatek respektu a sebeúcty. Zdrojem rozdílů v definici chudoby jsou na jedné straně materiální zdroje dané osoby, zejména příjmy, a na straně druhé jsou aktuální výsledky týkající se životní úrovně (Lister, 2004).

¹ ČSÚ (2014i) definuje výši těchto výdajů pro šetření za rok 2013 na 9 400 Kč.

Existují různé pohledy na tuto problematiku a záleží na pojetí autora. Absolutní a relativní pojetí chudoby vymezuje například Pearce (1992). V absolutním smyslu je třeba vnímat chudobu jako stav, kdy člověk není schopen zajistit své základní potřeby z důvodu nízkých příjmů, které jsou v některých případech až nedostatečné k přežití. Podle Evropské komise, která přijala definici chudoby v roce 1984, se chudými rozumí ty osoby, rodiny a skupiny osob, jejichž zdroje (materiální, kulturní a sociální) jsou natolik omezené, že nestačí minimálnímu přijatelnému způsobu života v členském státě, ve kterém žijí (Lister, 2004). Pokud se na chudobu díváme jako na relativní pojem, za chudého lze označit člověka, který disponuje značně nižším důchodem než ostatní část společnosti (Pearce, 1992). Příkladem relativní chudoby je chudoba ve vyspělých západních zemích Evropy, která je nesrovnatelná s chudobou v rozvojových zemích Afriky nebo Asie. Podstatou myšlenky relativní chudoby je to, že je možné pouze posoudit, zda je někdo v relativní chudobě ve vztahu k ostatním lidem, kteří žijí ve stejné společnosti na stejném místě. Avšak toto srovnávání není vyhovující, protože neříká nic o tom, co lidé potřebují k tomu, aby žili důstojný život na počátku jednadvacátého století. V dnešní době postupného zvyšování obecné životní úrovně a rychlého technologického pokroku se neustále tvoří nové formy chudoby, protože životní úroveň jde stále dopředu, aniž bychom mysleli na ty, kteří nemohou udržet krok (Lister, 2004).

Kaňáková (2004) tvrdí, že si lidé často intuitivně myslí, že chudoba je pouze stav, kdy lidé trpí hladem, nosí obnošené oděvy, nemají přístup k základní hygieně, nemají domov, žebrají a nemají přístup k pitné vodě a zdravotní péči. Ovšem chudoba nastává, když člověk pocítuje nedostatečné uspokojování základních potřeb a nemá dostatek věcí, které jsou nezbytné pro základní lidský blahobyt. Autorka vymezuje dva pojmy chudoby, a to ortodoxní a alternativní. Ortodoxní pohled je takový, že lidé z důvodu nedostatku zdrojů nemohou uspokojovat své základní lidské potřeby. K měření tohoto přístupu se používají příjmové ukazatele. Alternativní pohled vysvětluje chudobu jako stav, kdy lidé nejsou schopni uspokojit své základní potřeby svým vlastním úsilím. Tato chudoba se měří pomocí ukazatelů, které jsou potřebné při naplňování všech lidských potřeb, mezi něž patří stav životního prostředí, politické zastoupení skupin a další (Kaňáková, 2004).

Podle Deepaka (1998) existují tři typy chudoby, kterými společnost ve svém vývoji prošla. Strukturální masová chudoba byla typická a přirozená do konce 19. století, kdy byl průmysl závislý na uhlí, a lidé neměli prostředky na udržení životního minima. Dalším druhem chudoby je bída. Lidé se v minulosti ocitli v chudobě z důvodu nedostatku

pracovního uplatnění (například z důvodu postižení), protože jejich zdrojem obživy byla půda. Tento druh chudoby se i nadále objevuje v částech Afriky. Konjunkturální chudoba je spojena s klimatickými výkyvy a také s politickými konflikty. V době, kdy se ekonomika zaměřovala spíše na zemědělskou činnost, se chudoba projevila nejextrémnější podobou, hladem.

Problémem je měření chudoby, protože neexistuje univerzální kritérium nebo nástroj, podle kterého by se zjistilo, kdo chudý je a kdo není, jelikož jsou v každé zemi jiné hranice životního minima (Tichá, 2013). Vývoj populace České republiky ohrožené chudobou a sociálním vyloučením je součástí šetření EU-SILC. V dotazníkovém šetření se zjišťují údaje o ekonomické aktivitě, bydlení, finanční situaci dotazovaných osob včetně sociálních příjmů (ČSÚ, 2013b). V šetření Životní podmínky ČSÚ se zjišťují základní indikátory chudoby a sociálního vyloučení, kterými jsou míra ohrožení příjmovou chudobou, příjmová nerovnost, subjektivní hodnocení materiální deprivace a náklady na bydlení a jeho kvalita (Tichá, 2013). Míra příjmové chudoby se nejčastěji vypočítá jako podíl osob žijících v domácnostech, jejichž příjem je nižší než hranice chudoby, která je 60% mediánu ekvivalizovaného disponibilního důchodu domácnosti (ČSÚ, 2013b). Ekvivalizovaný příjem znamená podíl disponibilního příjmu domácností a počtu osob, kterým je přidělena určitá váha (Tichá, 2013).

ČSÚ vydává detailnější indikátory věnované chudobě, které jsou vydávány v rámci šetření Životních podmínek. Mezi ně patří *Koeficient příjmové nerovnosti S80/S20*, což je podíl objemu příjmů připadajících na 20 % osob s nejvyššími příjmy (5. kvintil) k objemu příjmů připadajících na 20 % osob s nejnižšími příjmy (1. kvintil). Vyšší hodnota koeficientu znamená vyšší diferenciaci příjmů. *Gini koeficient* se vypočítá ze souboru, kde jsou osoby uspořádány vzestupně podle výše příjmů a vyjadřuje vztah mezi kumulativním podílem počtu osob a kumulativním podílem jejich příjmů. Pohybuje se v rozmezí 0-1, kde vyšší hodnota znamená větší nerovnosti příjmů. *Indikátor relativního propadu příjmů* je rozdíl mezi mediánem příjmů osob pod hranicí chudoby a danou hranicí chudoby, který je vyjádřený v procentech. Vyšší hodnota znamená hlubší propad pod hranici chudoby (Tichá, 2013).

2.6 Příjmy domácností

Celkové příjmy domácností obsahují několik typů příjmu, ale lze je rozdělit na dvě základní kategorie, kterými jsou příjmy naturální a příjmy peněžní. Do naturálních příjmů

je zahrnuta spotřeba potravin a ostatních výrobků a služeb vyprodukovaných vlastní činností nebo podnikem a také věci poskytované zaměstnavateli, jako je bezplatné užívání služebního motorového vozidla pro soukromé účely a další výhody nepeněžních služeb (jazykové kurzy, příspěvek na dovolenou).

Peněžní příjmy lze rozdělit na příjmy ze závislé činnosti, z podnikání, sociální příjmy a ostatní příjmy. Příjmy ze závislé činnosti zahrnují příjmy z pracovněprávního nebo služebního poměru mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, příjmy členů, společníků a jednatelů společností za práce vykonané pro danou společnost, funkční požitky a odměny plynoucí z dohod o práci (ČSÚ, 2012b). Tichá (2013), uvádí, že právě příjmy ze závislé činnosti tvoří největší část příjmů českých domácností a tvoří zhruba 55% podíl na celkových příjmech domácností. Příjmy z podnikání pocházejí z výkonu živnosti, podnikání dle zvláštních předpisů a z výkonu nezávislého povolení, či z autorských práv. Mezi sociální příjmy patří nemocenské, dávky sociální podpory, dávky v hmotné nouzi a podobně. Ostatní příjmy plynou z kapitálového majetku (dividendy z akcií, podíly na zisku společností), pojištění výhry a další (ČSÚ, 2012b).

Součet veškerých peněžních příjmů (ze závislé činnosti, z podnikání, sociální, a ostatní) tvoří celkové hrubé příjmy domácností. Jestliže se od tohoto součtu odečtou daně, zdravotní a sociální pojištění, získáme čisté peněžní příjmy. K tomuto výpočtu se připočítají všechny naturální příjmy a získají se tak celkové čisté příjmy domácností (Tichá, 2013).

Jak již bylo uvedeno, největší část příjmů českých domácností tvoří příjmy ze závislé činnosti a odměnou za tuto činnost jsou mzdy. Hrubé mzdy, které zahrnují mzdy či platy, jsou částky před snížením o daň ze mzdy a pojistné na všeobecné zdravotní pojištění a sociální zabezpečení (Tichá, 2013). Pojem reálná mzda je nejčastěji využíván ekonomy a ukazuje, kolik si jedinec vydělal, jestliže ceny, za které si něco pořídí ze mzdy, kterou dostal, zůstanou oproti přechozímu období stejné. Nominální mzda je pouze hodnota, kterou může člověk vidět na svém výplatním lístku. Jestliže se nezmění ceny výrobků a služeb a dojde k růstu mezd, znamená to, že došlo k růstu mezd reálných a člověk si tak může koupit více výrobků nebo služeb. Ale jestliže dojde k růstu mezd nominálních a spotřebitelské ceny stoupnou o nějakou hodnotu, tak reálná mzda o tuto hodnotu klesne (ČSÚ, 2012e).

3 Postavení Moravskoslezského kraje v rámci České republiky

Tématem třetí kapitoly je uvést postavení Moravskoslezského kraje v rámci České republiky. Pro výslednou analýzu je vhodné představit jeho přednosti i problémy, se kterými se v poslední době podotýká, a nastínit základní a zásadní změny, kterými v posledních letech prošel. V neposlední řadě je třeba také zmínit oblasti, ve kterých se kraji daří.

3.1 Poloha a vymezení Moravskoslezského kraje

Moravskoslezský kraj leží v severovýchodní části České republiky, má 1 219 597 obyvatel a je třetím nejlidnatějším krajem (ČSÚ, 2014c). Do roku 2008 se držel na první příčce a byl krajem nejlidnatějším, stále však patří mezi nejvíce urbanizované prostory v rámci České republiky (Hruška a kol., 2012). To, že se kraj geograficky nachází na okraji České republiky, je velkou výhodou a může tak efektivně využívat zahraniční spolupráce ve výrobní sféře, rozvoji infrastruktury, v ochraně životního prostředí, v kulturně-vzdělávací činnosti a hlavně v oblasti cestovního ruchu, protože se zde nachází čtyři euroregiony, a to Beskydy, Praděd, Silesia a Těšínské Slezsko (ČSÚ, 2014a).

Moravskoslezský kraj je složen ze šesti okresů, kterými jsou Bruntál, Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín, Opava a Ostrava-Město, je rozdělen na 22 správních obvodů obcí s rozšířenou působností, do kterých spadá 300 obcí, z toho 42 měst. Celková rozloha činí 5 427 km², což je 6,9 % celkového území České republiky a je tak 6. největším krajem. Na území se nachází obrovské přírodní bohatství v podobě bohatých zásob nerostných surovin, především tedy zásoby černého uhlí, ložiska zemního plynu, vápenec, žula, mramor a jiné (ČSÚ, 2014a).

Přirozeným centrem severní Moravy a Slezska je město Ostrava, které je třetím největším městem České republiky. Ostrava se velmi rychle rozvíjí díky skvělému dopravnímu spojení, nechybí jí ani mezinárodní letiště Leoše Janáčka, které se nachází v Mošnově, létá se z něj do několika evropských center, a je druhým největším letištěm na území státu (Langerová, 2000).

3.2 Historický vývoj

Moravskoslezský kraj měl velký význam již v daleké minulosti. Oblast začali osídlovat pravěcí lidé již před 23 000 lety, kteří využívali uhlí. Tuto skutečnost a významnou památku zobrazuje historické naleziště na Landeku (Moravskoslezský kraj, 2014).

V 9. století slovanští předkové založili jeden z našich prvních státních útvarů, Velkomoravskou říši. Ve 13. století byla oblast osídlována německými osadníky, zejména v nižších polohách, kolem řek a obchodních tras Jantarové stezky, Solné cesty a Severní cesty. Na tomto území se narodilo mnoho známých osobností jako „učitel národů“ Jan Amos Komenský, hudební skladatel Leoš Janáček, malíř Alfons Mucha a další (Langerová, 2000).

Průmyslová tradice má své kořeny v roce 1763, kdy byla na severní Moravě a ve Slezsku objevena ložiska černého uhlí, a tak se tato oblast stala průmyslovým centrem českých zemí. Počet obyvatel kraje stoupal, vznikala nová města a obce, jelikož průmyslové podniky zaměstnávaly obyvatele z okolních krajů a regionů (Moravskoslezský kraj, 2014).

Díky městu Kopřivnice se Moravskoslezský kraj může chlubit také prvním automobilovým kočárem zvaným Präsident, který z tamní fabriky vyjel v roce 1897. Präsident se stal prvním vozidlem svého druhu v tehdejší monarchii a později ho následovaly další automobily značky Tatra, které proslavují kraj a Českou republiku po celém světě (České předsednictví Evropské unie, 2011).

V období druhé světové války byla těžba uhlí a s ní související činnosti v Moravskoslezském kraji podřízeny německému válečnému hospodářství. Krátce po skončení války, v roce 1946, byly všechny doly a některé průmyslové podniky znárodněny (OKD, 2015). Ostrava byla během centrálně plánované ekonomiky nazývána „město uhlí a železa“ nebo také „ocelové srdce republiky“. Obrovská podpora těžkého průmyslu znamenala pro kraj příliv nových pracovních sil a vyrostla řada nových sídlišť v Ostravě a jejím blízkém okolí (Statutární město Ostrava – oficiální portál, 2012).

V roce 1989 došlo ke kolapsu významné části místních uměle udržovaných ekonomických vazeb. Česká republika přecházela z centrálně plánovaného hospodářství na ekonomiku tržní, což způsobilo nejen v Moravskoslezském kraji značné hospodářské problémy. Region, podobně jako jiné tradiční průmyslové regiony bývalých socialistických

států, byl postižen strukturálními deformacemi a musel se vypořádat s hospodářským propadem. V průmyslové oblasti kraje se vyskytla nezaměstnanost, chybělo zde dálniční napojení na růstové regiony, kraj se potýkal s horší vzdělanostní strukturou obyvatel a nižší kvalitou životního prostředí způsobenou těžkým průmyslem (Moravskoslezský kraj, 2014).

3.3 Demografická struktura

Industriální společnost byla postavena na průmyslových regionech, které měly velice silnou koncentraci obyvatelstva. Industrializace, především její první vlna, která probíhala v letech 1869 až 1950, zvyšovala koncentraci obyvatelstva v blízkém okolí Ostravy, protože právě zde vznikaly nové pracovní příležitosti spojené s hlubinným dobýváním černého uhlí a přidruženým průmyslem v Ostravsko-karvinské uhelné pánvi. Oblast patří i dnes mezi nejvíce osídlené. Současným trendem je snižování počtu obyvatel ve velkých městech, především v Ostravě, a narůstají obce ve velikostní kategorii do 9999 obyvatel (Hruška a kol., 2012).

Od zbytku republiky se Moravskoslezský kraj liší tím, že od roku 1993 má vysokou migraci obyvatel (ČSÚ, 2014a). V roce 2013 dokonce došlo k největšímu meziročnímu poklesu obyvatel, který byl 4 770 osob (ČSÚ, 2014h). Níže uvedená tabulka 3.1 zobrazuje celkový přírůstek (úbytek) obyvatel, který představuje změnu počtu obyvatel způsobený jako důsledek přirozené měny obyvatel (tedy živě narození – zemřelí) a změny uskutečněné stěhováním (přistěhovalí – vystěhovalí) a pokud je hodnota záporná, znamená, že dochází k celkovému úbytku obyvatel (ČSÚ, 2015h).

Tabulka 3.1 Celkový přírůstek (úbytek) obyvatel

Kraj	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Hl. město Praha	21 114	15 815	8 132	7 627	5 116	-3 579
Středočeský	28 864	16 842	17 445	14 359	12 471	10 520
Jihočeský	3 064	1 315	1 063	367	473	96
Plzeňský	8 553	2 236	182	453	978	782
Karlovarský	954	-767	-192	-639	-1 439	-1 417
Ústecký	4 711	307	-153	-422	-1 262	-1 644
Liberecký	3 377	1 702	915	680	-6	15
Královohradecký	2 308	-118	401	-699	-910	-1 037
Pardubický	3 785	1 144	835	151	29	-455
Vysočina	1 734	-419	-423	-308	-730	-988
Jihomoravský	6 612	4 562	2 946	2 686	2 337	1 428
Olomoucký	346	-96	-360	-392	-1 029	-1 253
Zlínský	632	-370	-681	-1 057	-1 337	-1 394
Moravskoslezský	358	-2 882	-4 153	-4 092	-4 011	-4 770

Zdroj: ČSÚ (2010b, 2011c, 2011d, 2012d, 2014f, 2015j), zpracování vlastní

Tabulka 3.1 tedy potvrzuje nejvyšší úbytek obyvatel Moravskoslezského kraje. V rámci migrace mimo kraj dochází především k přesunu mladých obyvatel ze západní části Moravskoslezského kraje. Nejčastěji dochází ke stěhování občanů z Kopřivnice, Nového Jičína, Oder nebo Frenštátu pod Radhoštěm do Prahy či Středočeského kraje a Olomouce. (Hruška a kol., 2012). Stěhování mezi obcemi dosahuje v kraji spíše podprůměru a zahraniční migrace ovlivňuje celkové saldo migrace pouze v malé míře (ČSÚ, 2014h).

Současným celorepublikovým trendem je nízká porodnost, kvůli které dochází k pozvolnému stárnutí populace (ČSÚ, 2014a). K trendu také přispívá snižující se úmrtnost a prodlužující se délka života, která způsobuje zvyšování podílu starých osob, což znamená, že roste podíl osob závislých na ekonomicky aktivním obyvatelstvu. A tak, v konečném důsledku, vznikají vysoké nároky na sociální systém, v rámci kterého je vypláceno důchodové pojištění, zdravotní a sociální péče (Hruška a kol., 2012). Ve srovnání s ostatními kraji České republiky byl Moravskoslezský kraj relativně (v přepočtu na tisíc obyvatel) na druhém místě s největším přirozeným úbytkem obyvatel a má ve své historii nejnižší počet obyvatel (ČSÚ, 2014h). Největší přirozený úbytek je zaznamenán v kraji Ústeckém. Tabulka 3.2 zobrazuje jak přirozený přírůstek a přírůstek stěhování, tak i přírůstek celkový v roce 2013. A právě v celkovém úbytku se Moravskoslezský kraj nachází rovněž na druhém místě, ovšem největší celkový úbytek není v kraji Ústeckém, jak tomu bylo s přirozeným úbytkem, ale v kraji Karlovarském.

Tabulka 3.2 Relativní (na 1000 obyvatel) pohyb obyvatelstva v krajích, 2013

Kraj	Přirozený přírůstek	Přírůstek stěhování	Celkový přírůstek
Česká republika	-0,2	-0,1	-0,4
Hl. město Praha	1,4	-4,3	-2,9
Středočeský	1,0	7,1	8,1
Jihočeský	-0,4	0,5	0,2
Plzeňský	-1,0	2,3	1,4
Karlovarský	-1,2	-3,5	-4,7
Ústecký	-1,5	-0,5	-2,0
Liberecký	0,3	-0,2	0,0
Královéhradecký	-0,8	-1,0	-1,9
Pardubický	-0,6	-0,3	-0,9
Vysočina	-0,4	-1,5	-2,0
Jihomoravský	0,7	0,6	1,2
Olomoucký	-0,8	-1,2	-2,0
Zlínský	-1,3	-1,1	-2,4
Moravskoslezský	-1,4	-2,5	-3,9

Zdroj: ČSÚ (2015ch), zpracování vlastní

3.4 Vzdělanostní struktura

Moravskoslezský kraj je vybaven kvalitním systémem školního vzdělávání, nachází se zde 442 základních, 139 středních a 5 vysokých škol (ČSÚ, 2014a). Vzdělanostní struktura kraje je v souladu s celorepublikovým vývojem, jelikož v důsledku změny, která se uskutečnila v poslední čtvrtině 20. století, dochází k nárůstu podílu vysokoškolsky a středoškolsky vzdělaných obyvatel (Hruška a kol., 2012). Vyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel je důležitý indikátor z pohledu trhu práce, protože vyšší vzdělání dokáže nabídnout lepší uplatnění na pracovním trhu. Člověk sice musí vyvinout značné úsilí, aby vysokou školu úspěšně absolvoval, ale následnou odměnou za investice do vzdělání je pak vyšší mzda, společenská prestiž a možnost seberealizace (Tichá, 2013). Celkový počet osob s maturitou v MSK tvoří 11% podíl, kraj je tak na třetím místě. První dvě místa obsadil kraj Hlavní město Praha (13 %), Středočeský kraj (12 %). Moravskoslezský kraj má také třetí nejvyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, který činí 11 %. První místo s největším podílem vysokoškolsky vzdělaných osob má kraj Hlavní město Praha (22 %). Na druhé pozici je pak kraj Jihomoravský, kde vysokoškoláci tvoří celkem 13 % celkového podílu obyvatel s vysokoškolským vzděláním (ČSÚ, 2011a).

Porovnání vzdělanostní struktury Moravskoslezského a Ústeckého kraje je velice zajímavé. Ústecký kraj se potýká s podobnými strukturálními problémy a má také velké problémy s nezaměstnaností jako kraj Moravskoslezský. Jestliže se srovná vzdělanostní struktura těchto dvou krajů, vysokoškolsky vzdělané obyvatelstvo ve všech věkových kategoriích je velice odlišné. Ústecký kraj se nachází vždy na posledních příčkách, zatímco Moravskoslezský kraj má velmi vysoký podíl vysokoškolského obyvatelstva. Právě tato rozdílná úroveň vzdělanosti se jeví jako jedna z mnoha příčin, proč je v krajích odlišná míra emigrace z regionu a rozdílná porodnost. Z Moravskoslezského kraje se více obyvatel vystěhovává, kdežto saldo migrace Ústeckého kraje je kladné a má nejvyšší porodnost v republice (Tichá, 2013).

3.5 Ekonomická charakteristika

Od 19. století se kraj řadí mezi nejdůležitější průmyslové regiony střední Evropy, je celorepublikovým centrem hutní výroby, nachází se tady kvalitní koksovatelné černé uhlí. Zde se vytěží téměř celková produkce České republiky. Ovšem toto postavení přináší problémy související s životním prostředím a vyšší nezaměstnaností. Od devadesátých let v kraji dochází ke zlepšování životního prostředí prostřednictvím snižování průmyslové

výroby, zavádí se nové a šetrné technologie a dochází k velkým investicím do ekologických opatření (ČSÚ, 2014a). Ke zlepšení přispěli také zahraniční investoři, kteří odkoupili některé podniky a dbají k jejich rozvoji, který vede ke snižování zátěže životního prostředí (Moravskoslezský kraj, 2014). V minulosti byly v kraji znečištěny všechny složky životního prostředí, a proto je kraj nadále zařazen mezi nejzatíženější regiony v České republice. Nejvíce byla zasažena severovýchodní oblast kraje, a to Ostravsko, Karvinsko a Třinecko. Mezi nejhorší problémy patří kontaminace půdy, podzemních vod, znečištění vod povrchových a také znečištění ovzduší (ČSÚ, 2014a).

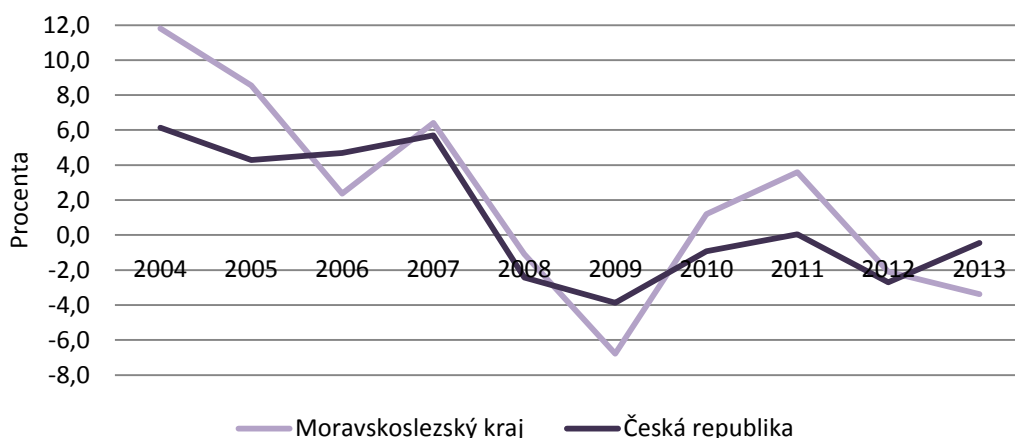
Po roce 2000 kraj prošel strukturální změnou zaměření podnikatelských subjektů a došlo k výraznému rozvoji vysokého školství, následně k růstu tradičních průmyslových podniků a byly realizovány, především zahraničními subjekty, nové investiční projekty. Nejvýznamnější část investic proudila do zpracovatelského průmyslu. K příchodu zahraničních investorů a k rozvoji investic přispěla dálnice D1, vybudování rychlostní komunikace R48 a vybudování nových průmyslových zón. V kraji začal následně vznikat prostor pro malé a střední podniky, jejichž činnost je zaměřena na inovační a výzkumné aktivity ve zpracovatelském průmyslu, oblasti informačních technologií a výrobních procesů (Moravskoslezský kraj, 2014).

Hrubý domácí produkt je klíčovým ukazatelem vývoje ekonomiky. Moravskoslezský kraj patří mezi čtyři nejvýznamnější regiony podílející se na tvorbě hrubého domácího produktu České republiky. Moravskoslezský kraj je v pořadí čtvrtý s podílem 9,8 %. Největší podíl má hlavní město Praha (24,9 %), které má obrovský náskok, za ním se nachází Středočeský (11 %) a Jihomoravský kraj (10,9 %). Kromě dominantního podílu, který tvoří Hlavní město Praha, se mezi kraji nevyskytují vysoké rozdíly (ČSÚ, 2015d).

Regionální hrubý domácí produkt má vypovídající schopnost o produkci či ekonomické výkonnosti na určitém území a je veden v Regionálních účtech Českého statistického úřadu. Hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele, tedy hrubý domácí produkt na hlavu, je vypočten tak, že se celkový HDP vydělí počtem obyvatel dané země nebo území. Pomocí tohoto přepočtu lze provádět mezinárodní srovnávání ekonomik. Se souvislostí hrubého domácího produktu a životní úrovně se vyskytuje menší problém, protože HDP vypovídá čistě o ekonomických aktivitách, které jsou vytvářené na daném území, tedy v tomto případě v kraji, ale nevypovídá nic o jeho obyvatelích.

Níže uvedený graf 3.1 zobrazuje reálný růst regionálního hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele Moravskoslezského kraje a České republiky celkem. V letech 2000-2007 docházelo k oživení české ekonomiky, rostla spotřeba, investice i zahraniční obchod. Lidé měli velice optimistická očekávání ohledně vývoje nejen české, ale i světové ekonomiky. Moravskoslezský kraj se v tomto období, konkrétně v roce 2008, nachází na sedmém místě ze všech krajů České republiky a jeho HDP na 1 obyvatele činí v běžných cenách 322 178 Kč. Rok 2008 již je ve znamení poklesu jak v Moravskoslezském kraji, tak i v celé České republice. Regionální hrubý domácí produkt všech krajů v letech 2008-2013, v běžných cenách, je uveden v příloze číslo 1. V grafu 3.2 je pak také zobrazen růst hrubého domácího produktu na jednoho obyvatele MSK v cenách roku 2004.

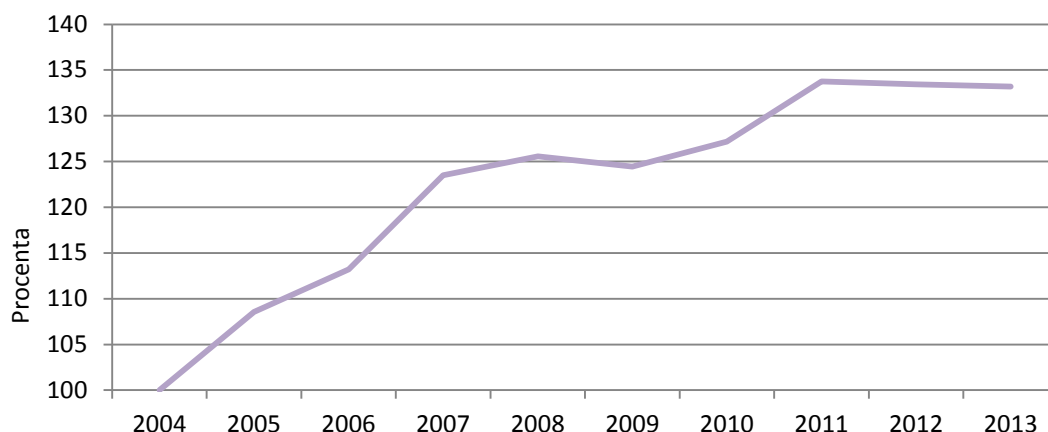
Graf 3.1 Reálný růst hrubého domácího produktu na 1 obyvatele

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování na základě dat ČSÚ (2015b, 2015c)

V roce 2009 byl propad v Moravskoslezském kraji i v celé České republice nejvyšší a může být důsledkem problémů v USA, které měly dopad na Českou republiku, přeneseně pak i na Moravskoslezský kraj. Situace se promítla i do očekávání českých obyvatel, která se začala měnit v pesimistická z důvodu nepříznivého vývoje v okolních zemích. Na svou původní hodnotu se kraj dostal až v roce 2012, kdy jeho hodnota hrubého domácího produktu na hlavu v běžných cenách činila 332 678 Kč. Rok 2009 se nese ve znamení zhoršení řady ekonomických ukazatelů. Nejen, že tedy nastal pokles HDP, ale došlo také například k poklesu dynamiky růstu výdajů domácností na konečnou spotřebu. V roce 2010 a 2011 dochází v kraji k dalšímu postupnému růstu. Ovšem v roce 2012 a 2013 kraj zaznamenává pokles, a není jediný. K poklesu HDP na obyvatele došlo také ve Středočeském a Ústeckém kraji, ale v kraji Moravskoslezském byl pokles největší.

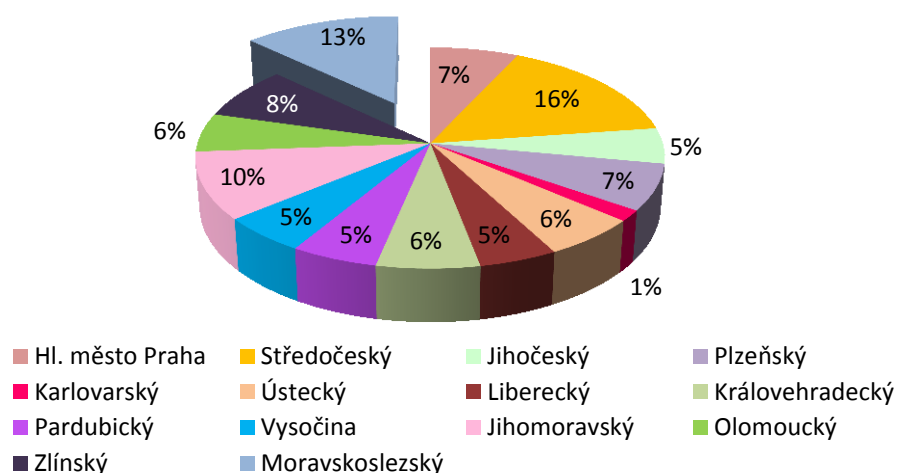
Graf 3.2 Reálný růst HDP/1 obyvatele v Moravskoslezském kraji (2004 = 100 %)

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování na základě dat ČSÚ (2015b, 2015c)

Níže uvedený graf 3.3 zobrazuje podíl zpracovatelského průmyslu na hrubé přidané hodnotě. Hrubá přidaná hodnota představuje nově vytvořenou hodnotu, kterou jednotlivé institucionální jednotky získají z používaných výrobních kapacit. Hrubá přidaná hodnota úzce souvisí s hrubým domácím produktem. HDP se od HPH liší pouze o čisté daně na produkty (ČSÚ, 2015e). Zpracovatelský průmysl hraje v Moravskoslezském kraji klíčovou roli, a tak není překvapivé, že podíl kraje činí 13 %, což je druhý největší podíl po Středočeském kraji (16 %).

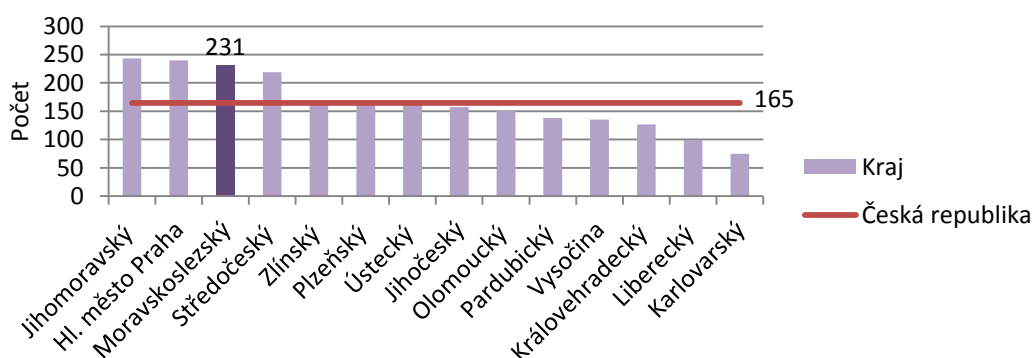
Graf 3.3 Podíl zpracovatelského průmyslu na hrubé přidané hodnotě, 2013

Zdroj: ČSÚ (2015d), výpočty a zpracování vlastní

Zpracovatelský průmysl má v ekonomice vysoký podíl, ovšem má své negativní stránky, protože je producentem velkého množství odpadů, emisí a spotřebovává velké množství neobnovitelných zdrojů (Informační systém statistiky a reportingu, 2015). Průmyslové podniky v Moravskoslezském kraji s počtem zaměstnanců nad sto a více se podílejí podstatnou částí na tvorbě HDP kraje a významně svým počtem převyšují průměr České republiky (graf 3.4). Tyto podniky hají v kraji poměrně důležitou roli, neboť právě ve zpracovatelském průmyslu jsou podniky spíše větší než menší.

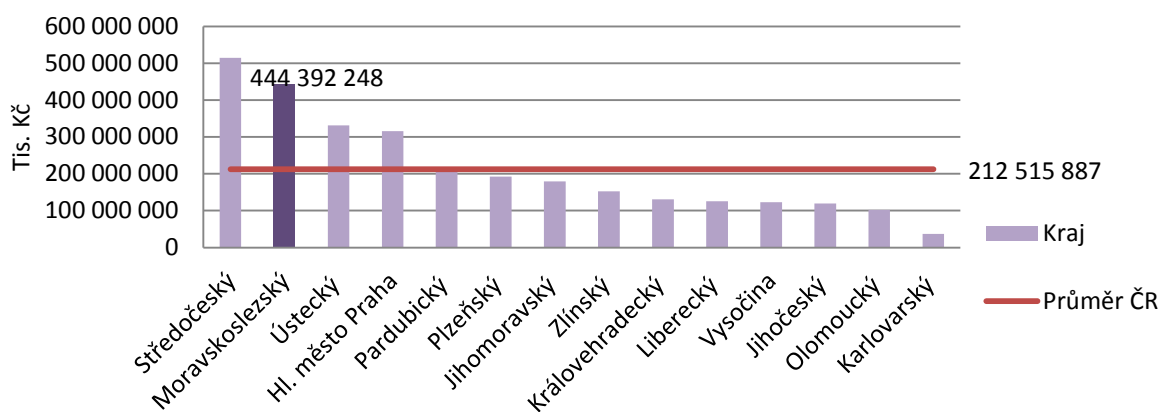
Graf 3.4 Průmyslové podniky (100 a více zaměstnanců), 2013

Zdroj: ČSÚ (2015j), zpracování vlastní

I když v kraji došlo k různým strukturálním změnám, proudil sem významný zahraniční kapitál, díky kterému došlo k rozvoji automobilového průmyslu a s ním spojených dalších výrobních a dodavatelských aktivit, stále je zde průmysl velice důležitý, což dokazují například tržby z průmyslové činnosti, graf 3.5. Tržby z průmyslové činnosti jsou očištěny od vedlejších neprůmyslových činností podniků a jsou vyjádřeny v běžných cenách uvedeného roku (ČSÚ, 2014d). Moravskoslezský kraj se nachází vysoko nad průměrem České republiky, který převyšuje o 231 876 361 Kč. Kraj má tržby ve výši 444 392 248 Kč a po Středočeském kraji (514 119 029 Kč) má druhé nejvyšší tržby v republice. V Moravskoslezském kraji se nachází velké množství průmyslových zón. Mezi nejúspěšnější patří průmyslová zóna v Karviné, Novém Poli a Kopřivnici, kde se nachází největší množství investorů. Mezi další významné průmyslové zóny patří například Ostrava-Hrabová nebo průmyslová zóna Nošovice (Moravskoslezský kraj, 2015).

Graf 3.5 Tržby z průmyslové činnosti v tis. Kč, 2013

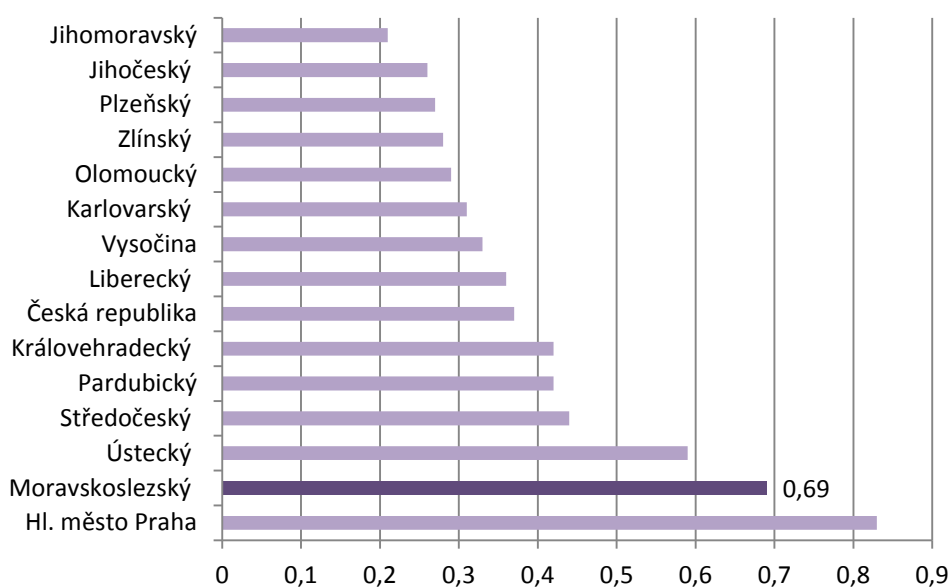
Zdroj: ČSÚ (2015g), zpracování vlastní

Jak velký negativní dopad na životní prostředí mají průmyslové podniky, se liší dle druhů jednotlivých odvětví zpracovatelského průmyslu (Informační systém statistiky a reportingu, 2015). I přes to, že v minulých letech došlo k velkému poklesu produkce emisí, stále je potřeba zaměřit se a řešit další zdroje znečištění, jako je například doprava, kde stále narůstá individuální osobní přeprava, nebo vytápění rodinných domů, které mají v zimním období významný podíl na znečištění ovzduší (Moravskoslezský kraj, 2012). Zatížením životního prostředí se zabývá Státní politika životního prostředí ČR, jejímž cílem je omezování nepříznivých vlivů průmyslu na životní prostředí a na zdraví občanů (Informační systém statistiky a reportingu, 2015). Konkrétně Moravskoslezskému kraji je věnována největší pozornost, protože jsou v kraji často a opakovaně překračovány nejvyšší povolené limity znečišťujících látek v ovzduší. Nejhorší kvalita ovzduší je v kraji každoročně zaznamenávána v zimních obdobích, které je typické inverzním počasím způsobující špatný rozptyl znečišťujících látek (Moravskoslezský kraj, 2012). Emise z průmyslu lze rozdělit do dvou základních skupin: na emise z průmyslové energetiky a emise z průmyslových procesů bez spalování paliv. Do emisí z průmyslové energetiky se zařazuje oxid dusíku, oxid siřičitý a oxid uhelnatý. Všechny pochází z železáren a oceláren v Ostravě či Třinci. Do druhé skupiny patří například těkavé organické látky, které jsou obsaženy v barvách, lacích, rozpouštědlech a lepidlech (Informační systém statistiky a reportingu, 2014). V současné době bylo přijato několik opatření, která se snaží zlepšit kvalitu ovzduší. Mezi činnosti, snažící se o zlepšení kvality ovzduší patří například kontroly přímo na zdrojích znečištění, dotační programy zaměřené na snižování

energetické náročnosti domácností, intenzivnější čištění komunikací a řada dalších (Moravskoslezský kraj, 2012).

V České republice jsou celostátně sledovány látky znečišťující ovzduší v Registru emisí a zdrojů znečišťování ovzduší (REZZO). Správu této databáze provádí Český hydrometeorologický úřad. Stacionární zdroje jsou zde členěny podle tepelného výkonu a míry vlivu technologického procesu na znečišťování ovzduší nebo rozsahu znečišťování (ČHMÚ, 2015). REZZO se dále člení do čtyř kategorií. REZZO 1 zahrnuje velké zdroje znečišťování, REZZO 2 střední zdroje znečišťování, REZZO 3 malé zdroje znečišťování a REZZO 4 ostatní mobilní zdroje. Tuhé znečišťující látky (graf 3.6), kde mezi hlavní zdroje znečištění patří motorová vozidla, těžký průmysl a vytápění domácností, jsou v Moravskoslezském kraji ($0,69 \text{ t/km}^2$) výrazně vyšší než ve většině krajů v republice.

Graf 3.6 Tuhé částice (REZZO 1-3) (t/km^2), 2013

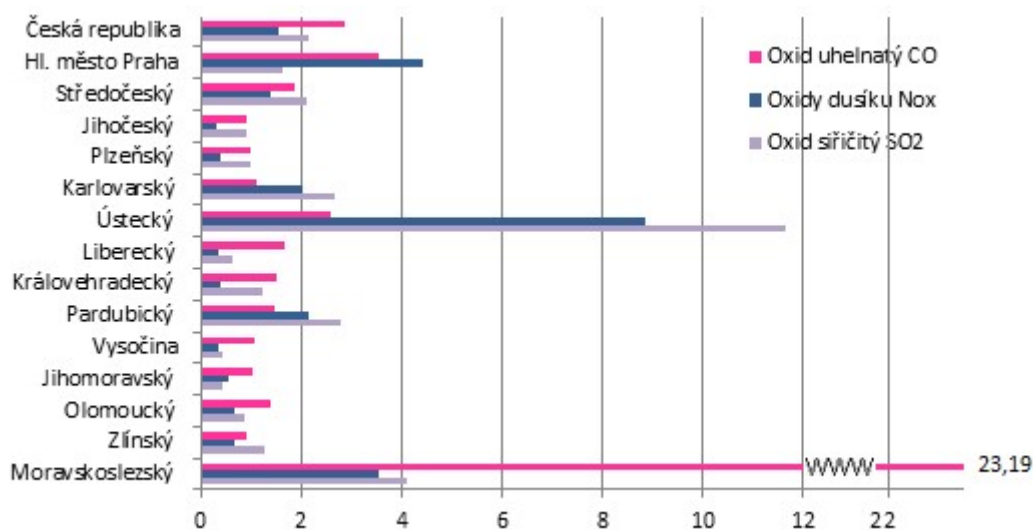

Zdroj: ČSÚ (2015j), zpracování vlastní

Spolu s tuhými emisemi jsou za hlavní zdroje znečištění považovány také oxid siřičitý, oxidy dusíku a oxid uhelnatý (graf 3.7). Mezi hlavní zdroje znečištění oxidem siřičitým patří teplárny, elektrárny, které jsou zařazeny do kategorie REZZO 1. Mezi další největší producenty patří také výroby surového dřeva, a jak lze vypožorovat z grafu 3.7, po Ústeckém kraji ($11,64 \text{ t/km}^2$), kde je výskyt oxidu siřičitého největší, je zařazen Moravskoslezský kraj s hodnotou $4,11 \text{ t/km}^2$. V kraji je největším producentem znečištění teplárna ArcelorMittal nebo elektrárna Dalkia. Mezi nejčastější zdroje oxidu dusíku jsou

motorová vozidla, ale řadí se zde i různé chemické procesy, kde může dojít k jejich úniku. MSK patří rovněž mezi kraje s vyšším výskytem ($3,54 \text{ t/km}^2$), ale nejhorší situace je zaznamenána v Praze ($4,43 \text{ t/km}^2$) a v Ústeckém kraji ($8,85 \text{ t/km}^2$). V minulých letech byla jedním z největších producentů emisí Elektrárna Dětmarovice, ale nyní je největším zdrojem emisí Elektrárna Třebovice – Dalkia. Emise oxidu uhelnatého vznikají při výrobě surového dřeva nebo surového železa, a jak lze z grafu 3.7 vidět, výskyt těchto emisí je mezi kraji České republiky nejvyšší právě v Moravskoslezském kraji, kde hodnota dosahuje neskutečné hodnoty $23,19 \text{ t/km}^2$. Kraj má opravdu nejčetnější výskyt těchto emisí, ostatní kraje se k hodnotám ani zdaleka nepřibližují. Mezi největší zdroje emisí oxidu uhelnatého patří Třinecké železářny – Výroba surového železa, ArcelorMittal - Vysoké pece a ocelárny (Čihala, 2013). Je možné, že s těmito emisemi, které znečišťují ovzduší, souvisí také průměrné procento pracovní neschopnosti, které v Moravskoslezském kraji činí 4,3 %. Patří tak mezi dvě nejvyšší v republice (ČSÚ, 2015j). Tento ukazatel totiž vyjadřuje procento pojištěných občanů, kteří v průměru denně chybí na pracovištích z důvodu pracovní neschopnosti pro nemoc nebo úraz (ČSÚ, 2012a).

Graf 3.7 Měřené emise (REZZO 1-3) (t/km^2), 2013

Zdroj: ČSÚ (2015j), zpracování vlastní

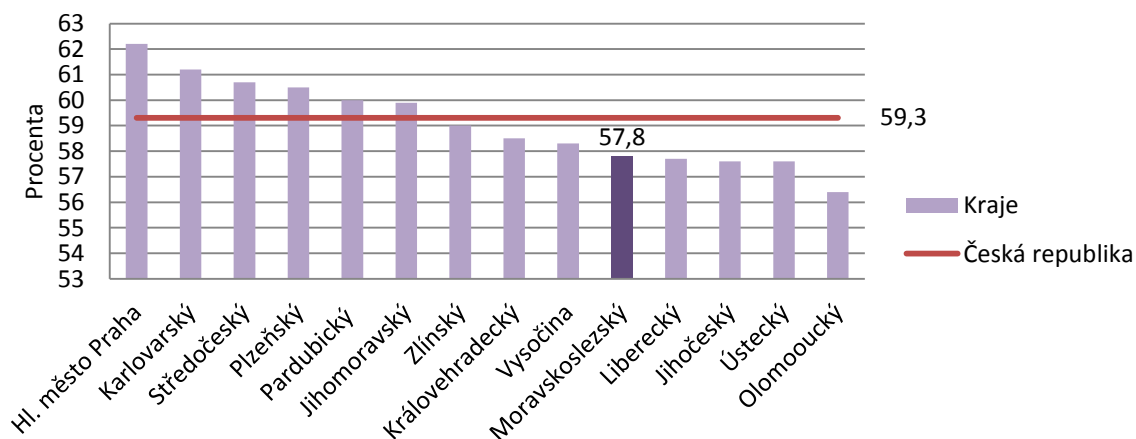
Kromě výše vyjmenovaných některých negativ, je třeba zmínit další, a to jsou problémy s nezaměstnaností. Nejvyšší podíl nezaměstnaných osob je v okrese Bruntál a Karviná, které stojí na posledních místech žebříčku v rámci všech okresů České republiky. Závažnějším problémem, který se týká nezaměstnanosti, je podíl dlouhodobé nezaměstnanosti (osoby, které jsou na úřadu práce déle než 12 měsíců) na celkovém počtu

nezaměstnaných, kraj se nachází nad celorepublikovým průměrem (ČSÚ, 2014a). Dlouhodobou nezaměstnaností jsou nejvíce zatíženy Karviná, Bruntál, Vítkov a Odry. K největší koncentraci ekonomických aktivit a pracovních příležitostí došlo mezi roky 2005 a 2010 v Ostravě. Dalšími významnými městy, kterým se daří v obsazování pracovních míst, jsou Opava, Karviná, Třinec a Frýdek-Místek. Postupně docházelo k navyšování pracovních míst v Nošovicích, kde měla velice pozitivní dopad výstavba a spuštění výroby automobilky Hyundai. K dalšímu nárůstu dochází v obci Mošnov, kde se postupně buduje průmyslová zóna (Hruška a kol., 2012).

Míra ekonomické aktivity je ukazatel, který vyjadřuje podíl zaměstnaných a nezaměstnaných osob (tedy pracovní síly) na počtu všech osob starších 15 let. Data, která jsou potřebná k výpočtu ukazatele, vycházejí z Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS), které se zaměřuje na zjištění ekonomického postavení obyvatel (ČSÚ, 2014ch).

Z uvedeného grafu 3.8 vyplývá, že míra ekonomické aktivity Moravskoslezského kraje je 57,8 %, v porovnání s předchozími roky se liší pouze o několik setin procenta. Stejně tak i Česká republika vykazuje za posledních několik let stagnaci míry ekonomické aktivity a nyní se nachází na 59,3 %.

Graf 3.8 Míra ekonomické aktivity (%), 2013

Zdroj: ČSÚ (2015j), zpracování vlastní

Nezaměstnanosti je věnována část následující kapitoly, kde je uveden vývoj obecné míry nezaměstnanosti Moravskoslezského kraje a průměru České republiky, a také podíl nezaměstnanosti v jednotlivých okresech Moravskoslezského kraje.

4 Životní úroveň domácností v Moravskoslezském kraji

Čtvrtá kapitola se věnuje přímo životní úrovni domácností v Moravskoslezském kraji. V první části je zhodnocena životní úroveň podle klasických ukazatelů (mzdy, čistý disponibilní důchod na jednoho obyvatele, nezaměstnanost a vývoj chudoby), které jsou porovnány s průměrem České republiky a s jednotlivými kraji. Druhá část je zaměřena na subjektivní ukazatele, které byly zhotoveny Střediskem empirických výzkumů, MasterCard česká centra rozvoje a ČSÚ. Třetí část se pak zabývá dotazníkovým šetřením zaměřeným na subjektivní hodnocení domácností v Moravskoslezském kraji.

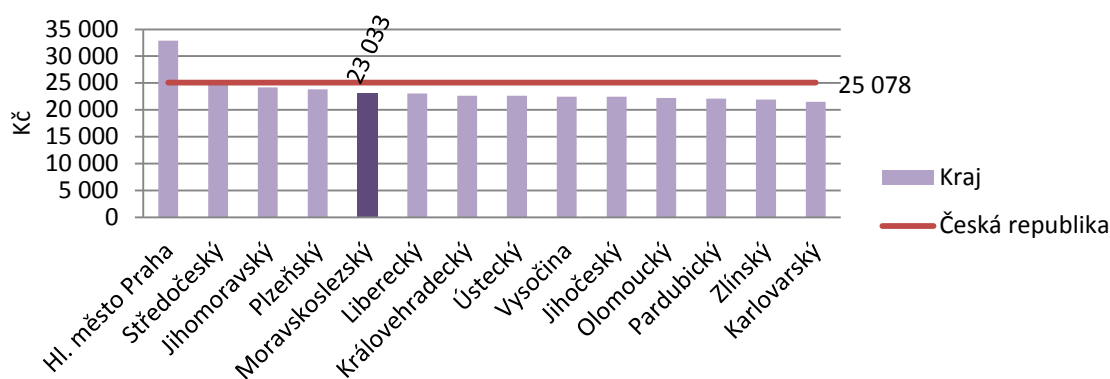
4.1 Klasické ukazatele

Klasické ukazatele měřící životní úroveň pocházejí především z makroekonomických dat. HDP na jednoho obyvatele již byl zahrnut v kapitole 3.5 a Moravskoslezský kraj se nacházel pod průměrem České republiky. V této části kapitoly jsou zařazeny mzdy, čistý disponibilní důchod na jednoho obyvatele, obecná míra nezaměstnanosti a vývoj míry chudoby v posledních letech. Pomocí vyjmenovaných ukazatelů je v první části této kapitoly životní úroveň domácností v Moravskoslezském kraji porovnána s ostatními kraji a průměrem České republiky. Všechna data, která měří životní úroveň pomocí vybraných ukazatelů, jsou veřejně dostupná z databází Českého statistického úřadu.

Průměrné měsíční hrubé mzdy

I přes útlum těžkého průmyslu a dobývání nerostných surovin v Moravskoslezském kraji pracuje v průmyslových odvětvích více než třetina osob zaměstnaných v národním hospodářství. Dále se v kraji daří ve výrobě dopravních prostředků, výrobě a rozvodu elektřiny, plynu, vody, chemickému a farmaceutickému průmyslu. Těžba a dobývání, informační a komunikační činnosti nebo peněžnictví a pojišťovnictví dosahují v Moravskoslezském kraji nejvyšších mezd, naopak ubytovací služby, stravování a pohostinství patří mezi oblasti s nejnižšími mzdami. V kraji se v roce 2013 snížila průměrná hrubá měsíční mzda o více než 2 000 Kč, ale i tak je pátá nejvyšší v České republice, činila na zaměstnance 23 033 Kč (graf 4.1). Před Moravskoslezským krajem je pouze Praha (32 881 Kč), Středočeský (24 908 Kč), Jihomoravský (24 206 Kč) a Plzeňský kraj, kde je průměrná měsíční mzda 23 863 Kč (ČSÚ, 2014a).

Graf 4.1 Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců celkem v Kč, 2013

Zdroj: ČSÚ (2015j), zpracování vlastní

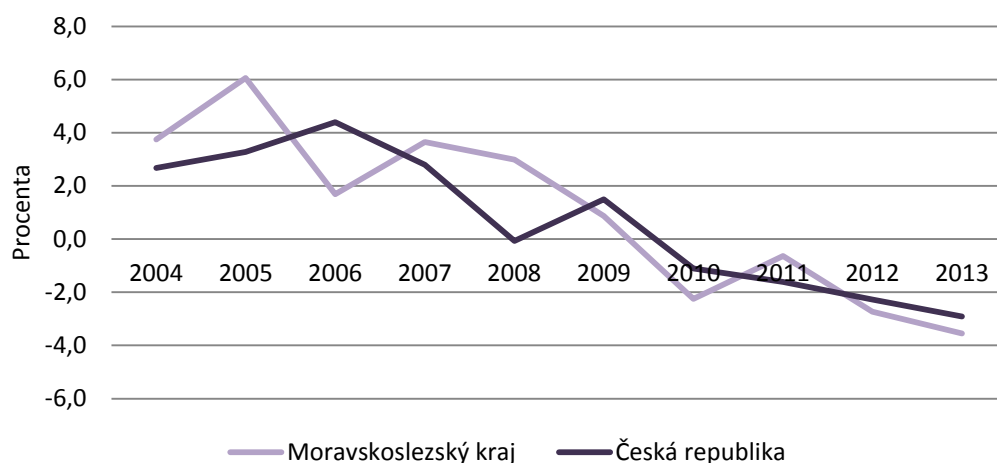
Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele

Čistý disponibilní důchod domácností (ČDD) přepočtený na jednu osobu je část důchodu, kterou mohou členové domácnosti využít na nákup zboží a služeb, nebo kterou mohou ušetřit. Jestliže příjmy domácností klesají, klesá také poptávka domácností, ovšem jestliže dochází k růstu, znamená to růst materiálního bohatství a uspokojování potřeb domácností. Příjmy domácností sleduje Český statistický úřad v rámci šetření s názvem Příjmy a životní podmínky domácností.

Z grafu 4.2, který zobrazuje meziroční reálný růst čistého disponibilního důchodu domácností na jednoho obyvatele v období 2004-2013 je znatelné, že do roku 2009 byly meziroční přírůstky kladné, a to téměř ve všech krajích, jelikož se české ekonomice velice dařilo. Ve srovnání s ostatními kraji České republiky (příloha číslo 2) se v roce 2008 Moravskoslezský kraj umístil až na dvanáctém místě s ročním čistým disponibilním důchodem na osobu ve výši 174 546 Kč (v běžných cenách). Na předposledním místě se nachází kraj Ústecký s čistým disponibilním důchodem 167 609 Kč na osobu a na posledním místě kraj Karlovarský, kde roční disponibilní důchod na osobu činí 166 736 Kč. Nejvyšší důchod domácností je zaznamenán v kraji Hlavní město Praha a činí 254 202 Kč, je tak vysoko nad průměrem České republiky.

V období 2010 až 2013 již dochází k meziročnímu poklesu. Čistý disponibilní důchod domácností České republiky zaznamenal pokles v roce 2010, stejně jako kraj Moravskoslezský, ovšem některé kraje ho zaznamenaly dříve, a to v roce 2009 (Jihočeský kraj, Zlínský kraj).

Graf 4.2 Reálný růst čistého disponibilního důchodu na 1 obyvatele

Zdroj: Vlastní výpočty a zpracování na základě dat ČSÚ (2015a, 2015c)

V roce 2013 je tak Moravskoslezský kraj na jedenáctém místě ze všech krajů České republiky a jeho čistý disponibilní důchod domácností na jednoho obyvatele činí 175 550 Kč (běžné ceny). S nižším ČDD na obyvatele se tak podotýká už jen kraj Olomoucký (175 438 Kč), Karlovarský (174 924 Kč) a Ústecký (170 906 Kč). Naopak nad průměrem se v tomto roce nachází Hlavní město Praha (257 725 Kč), Středočeský (210 756 Kč) a Plzeňský kraj (200 479 Kč).

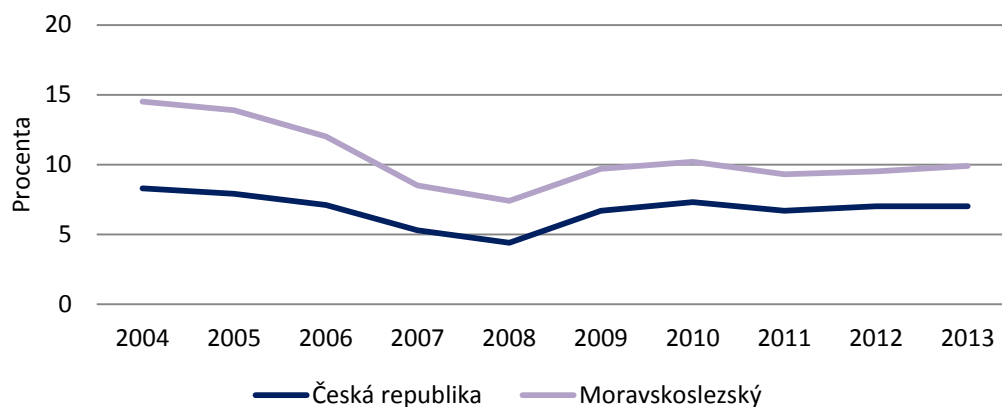
Nezaměstnanost

Nezaměstnanost je v současné době velkým a hodně diskutovaným ekonomicko-sociálním problémem. Nejčastěji je nezaměstnanost vyjádřena obecnou mírou nezaměstnanosti, která se vypočítá jako podíl nezaměstnaných osob na celkové pracovní síle (v procentech). Nezaměstnanost vlastně znamená, že se na trhu práce vyskytuje neuspokojená nabídka pracovní síly, což má za následek to, že část obyvatel nemůže najít zaměstnání, a je bez práce. Za nezaměstnaného je považována osoba starší patnáct let, která nemá placené zaměstnání, práci si aktivně hledá a která může do zaměstnání nastoupit do 14dnů. Velmi závažným ekonomickým problémem je dlouhodobá nezaměstnanost, kdy nezaměstnaný je evidovaný na úřadu práce déle než 1 rok. Většinou se to týká osob nedostatečně mobilních na trhu práce, jedná se o starší osoby, nebo osoby se zdravotním postižením. Jestliže osoba nepracuje, nemá svůj vlastní výdělek a může pociťovat strádání a v určitých případech může dojít až ke ztrátě společenského postavení. Šetření zaměstnanosti a nezaměstnanosti je prováděno pomocí Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) na ČSÚ či Eurostatu.

Dalšími institucí, která se zabývá nezaměstnaností, je Ministerstvo práce a sociálních věcí, jehož úřady práce evidují počet a strukturu nezaměstnaných až na úroveň okresů.

Z níže uvedeného grafu 4.3, který zaznamenává obecnou míru nezaměstnanosti Moravskoslezského kraje a průměru České republiky, je možné vypořádat, že v období do roku 2008 měl ukazatel klesající tendenci. Jak již bylo zmíněno, v tomto období docházelo k hospodářskému oživení, docházelo k růstu průmyslové výroby, díky které docházelo k tvorbě nových volných pracovních míst, a tak míra nezaměstnanosti klesala. Rovněž přispělo také rozrůstání malých podniků v oblasti informačních technologií a vybudování některých průmyslových zón. Moravskoslezský kraj patří mezi kraje s nejvyšší nezaměstnaností, jinak tomu nebylo ani v tomto období. V roce 2007 dochází ke zpomalování ekonomického růstu, ale na situaci na trhu práce, jak vidíme v grafu, to zásadní vliv nemělo. MSK dosahoval v roce 2008 obecné míry nezaměstnanosti 7,4 % a byl tak na dvanácté pozici. Podobně na tom byl i kraj Karlovarský (7,6 %) a Ústecký (7,9 %), které měly nejvyšší míru nezaměstnanosti v republice. Obecná míra nezaměstnanosti všech krajů je uvedena v příloze číslo 3.

Graf 4.3 Obecná míra nezaměstnanosti

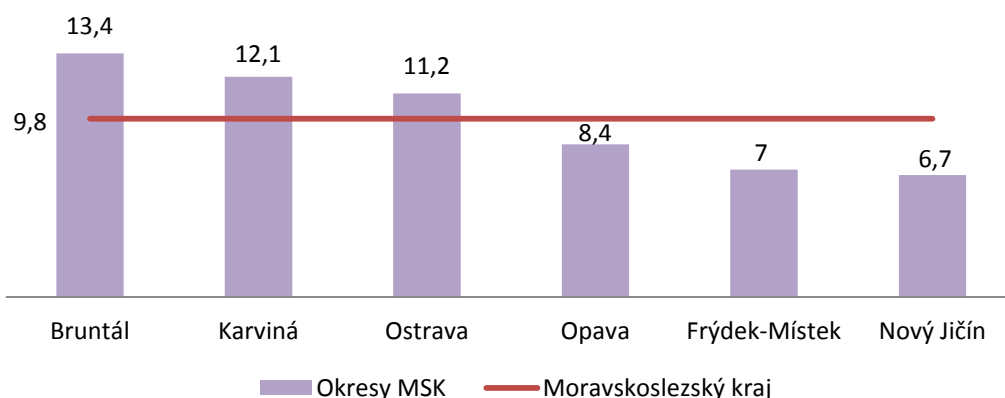
Zdroj: ČSÚ (2015f), zpracování vlastní

Zásadním byl rok 2009, kdy přibýlo nezaměstnaných osob, a tento ukazatel výrazně vzrostl. Jev byl důsledkem propojenosti světových trhů a projevu globální ekonomické krize, která se dostala do České republiky. Docházelo k poklesu zakázek, snížení prodeje, omezení průmyslu a produkce v hutním odvětví a postupně docházelo k propouštění zaměstnanců. Nejprve docházelo k propouštění zaměstnanců, kteří mají uzavřen pracovní poměr pomocí různých zprostředkujících agentur, následně k propouštění zaměstnanců

kmenových. V některých podnicích došlo k hromadnému propouštění. Zejména byli propouštěni zaměstnanci pracující v odvětví průmyslu. Obecná míra nezaměstnanosti vzrostla ve všech krajích České republiky. Je třeba mít na vědomí, že s rozrůstající se nezaměstnaností rostou také vládní výdaje, které jsou potřebné na pasivní politiku zaměstnanosti, prostřednictvím které jsou vypláceny podpory v nezaměstnanosti. Jak ukazuje graf 4.3, rok 2009 a 2010 má vzestupný trend a nezaměstnaných osob stále přibývalo. V roce 2011, kdy došlo ke krátkému oživení ekonomiky, obecná míra nezaměstnanosti klesla, ovšem od roku 2012 docházelo k opětovnému nárůstu a v roce 2013 se Moravskoslezský kraj umístil na třináctém místě (9,9 %) a pohoršil si tak o jednu pozici oproti roku 2008. Na posledním místě tabulky (příloha číslo 4) se nachází kraj Karlovarský (10,2 %). Naopak nad průměrem České republiky, tedy nejnižší nezaměstnanost, je zaznamenána v kraji Hlavní město Praha (3,1 %), Středočeském (5,2 %), Jihočeském (5,2 %), a kraji Plzeňském (5,2 %).

V grafu 4.4 je zobrazen Podíl nezaměstnanosti² v okresech Moravskoslezského kraje. Na úrovni okresů data nezjišťuje Český statistický úřad, ale Ministerstvo práce a sociálních věcí, které používá odlišnou metodiku. Z grafu lze vypožorovat, že nejvyšší výskyt nezaměstnanosti je v okrese Bruntál (13,4 %) a Karviná (12,1 %). Naopak nejnižší nezaměstnanost je zaznamenána v okrese Nový Jičín (6,7 %) a Frýdek-Místek (7 %).

Graf 4.4 Podíl nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji za měsíc únor (%)

Zdroj: Ministerstvo práce a sociálních věcí (2015b), zpracování vlastní

² Podíl nezaměstnanosti vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15-64 let ze všech obyvatel ve stejném věku (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015a).

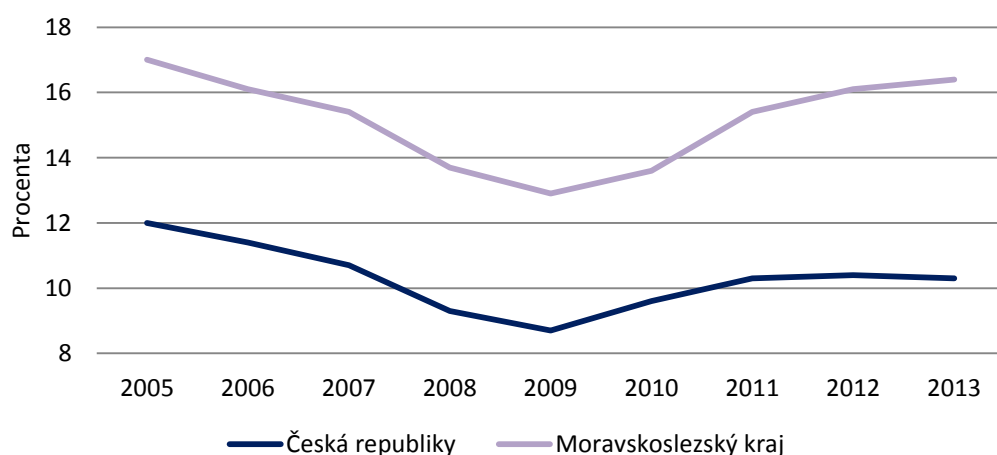
Vývoj chudoby

Jelikož se Česká republika stala členem Evropské unie, vzniká jí z tohoto členství několik povinností. Nařízení Evropské komise ukládá povinnost každým rokem zrealizovat šetření o příjmech a životních podmínkách domácností EU-SILC. Český statistický úřad sběr dat provádí a uvádí pod názvem Životní podmínky s označením každého roku, za který je šetření provedeno. První toto šetření bylo uskutečněno v roce 2005 s názvem Životní podmínky 2005 (ČSÚ, 2007c).

Metodika Evropské unie postupuje k výpočtu chudoby pomocí ekvivalizovaného příjmu domácnosti, který se pak přiřadí všem členům domácnosti. Nejčastěji se považuje za hranici chudoby 60% medián ekvivalizovaného příjmu, ale ČSÚ zveřejňuje i doplňkové hranice, kterými je 40, 50 a 70% medián. Celková míra chudoby se vyjadřuje jako procentní podíl osob s ekvivalizovaným příjmem nižším než 60% medián na celkovém počtu osob, a tato metodika umožňuje srovnání v rámci členských států EU (ČSÚ, 2007c).

V grafu 4.5, kde je zanesena míra chudoby domácností v pásmu příjmové chudoby, bylo postupováno mírně odlišnou metodikou výpočtu, protože Český statistický úřad nezveřejňuje všechna data ohledně chudoby za jednotlivé kraje. Vývoj míry chudoby byl tedy vypočten tak, že se sečetly domácnosti podle vztahu k mediánu (M) průměrného příjmu domácností na osobu, které měly do 40% M, 40-50% M a 50-60% M z tabulek *Domácnosti podle krajů* a rozdělení domácností osob podle příjmových skupin a životního minima (%). Detailnější výpočty jsou uvedeny v příloze číslo 4.

Graf 4.5 Míra příjmové chudoby domácností

Zdroj: ČSÚ (2007a, 2007b, 2008, 2009), zpracování vlastní

Od roku 2005 (viz graf 4.5), kdy se tento ukazatel začal měřit, docházelo k postupnému poklesu míry chudoby domácností. Průměrná hodnota příjmové chudoby v České republice v roce 2008 byla 9,3 %. Moravskoslezský kraj se tak nacházel na dvanáctém místě ze všech krajů a dosahoval hodnoty 13,7 %. Nejnižším počtem osob ohrožených chudobou se v tomto období nacházelo v kraji Hlavní město Praha (4,2 %), podobně tento ukazatel dosahoval hodnot i v kraji Plzeňském (5 %) nebo Jihočeském (6 %). Tento celorepublikový trend se začal měnit až v roce 2010. Další kraje jsou uvedeny v příloze číslo 5.

V roce 2010 došlo k mírnému zvýšení počtu osob ohrožených příjmovou chudobou a jinak tomu nebylo ani v dalších letech, kdy se počet osob zvýšil. Tento jev je způsoben postupnými následky krize a reformami, které byly prováděny v sociální oblasti. V roce 2013 se Moravskoslezský kraj ocitl na posledním místě ze všech krajů a hodnota osob ohrožených chudobou (16,4 %) je vysoko nad průměrem České republiky (10,3 %). Nejvíce jsou chudobou ohroženy nezaměstnané osoby, jejichž příjmy jsou nižší než stanovená hranice chudoby. Nejohroženější skupinou, co se týká domácností, jsou pak osoby žijící v neúplných rodinách se závislými dětmi, nebo členové rodin se třemi a více dětmi (Šustová, 2012). Spolu s Moravskoslezským krajem je nejvíce ohrožen chudobou kraj Ústecký (15,2 %) nebo Olomoucký (13,5 %).

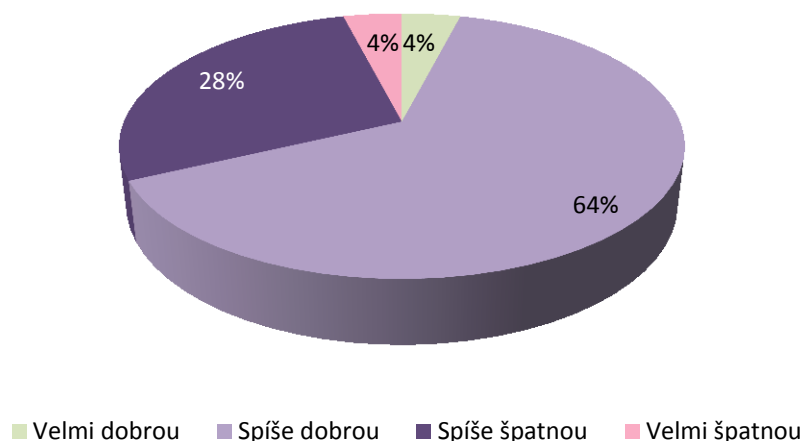
4.2 Subjektivní ukazatele

Subjektivní ukazatele životní úrovně mají v jejím hodnocení poměrně důležitou roli, protože vyjadřují názory a aktuální pocity obyvatel, které jsou podstatné. Ovšem objektivní ukazatele životní úrovně, jako například hrubý domácí produkt, prostřednictvím něhož nelze zjistit aktuální pocity obyvatel, není možné nahrazovat těmi subjektivními, jelikož jsou podstatné pro stanovení životní úrovně a poukazují například na příjem nebo reálnou spotřebu domácností. Subjektivní hodnocení životní úrovně zjišťuje také Český statistický úřad v rámci Šetření příjmů a životních podmínek domácností. Ovšem ČSÚ není jediným, který se zabývá subjektivními názory obyvatel. Na území České republiky shromažďuje názory a postoje obyvatel také například Středisko empirických výzkumů, které existuje již několik let, Centrum pro výzkum veřejného mínění nebo projekt MasterCard česká centra rozvoje.

STEM – Středisko empirických výzkumů se zabývá studiem názorů a postojů občanů České republiky na sociální, ekonomické a regionální či komunální problémy. Část

výsledků výzkumů pak poskytuje zdarma široké veřejnosti. V říjnu roku 2014 společnost zahájila výzkum týkající se hodnocení životní úrovně domácností. Výzkum obsahoval několik otázek týkající se přímo oblasti životní úrovně. Na otázky odpovědělo celkem 1 049 respondentů, kteří byli vybráni metodou kvótního výběru. Kvóty ovšem nejsou zveřejněny. Šetření je prováděno na úrovni celé České republiky, ale nejsou uvedeny výsledky za jednotlivé kraje. Výsledky šetření uvádí (graf 4.6), že 64 % obyvatel považuje svou životní úroveň za dobrou (přesněji odpověděli, že ji považují za „spíše dobrou“) a 4 % domácností považují svou životní úroveň za velmi dobrou. Konkrétně otázka, na kterou respondenti odpovídali, zněla: „Celkově považujete životní úroveň své domácnosti za:“.

Graf 4.6 Subjektivní hodnocení životní úrovně domácností

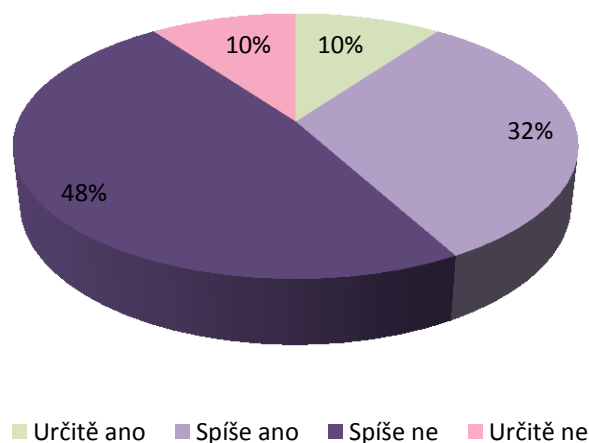
Zdroj: STEM 2014

Ve srovnání s předešlými výzkumy životní úrovně se v tomto roce u respondentů objevil optimismus a pozitivní změna v hodnocení své aktuální životní úrovně. Podle výzkumu uskutečněného minulý rok, vnímají domácnosti svou životní úroveň jako dobrou o 11 procentních bodů, což je v historii tohoto výzkumu maximum (STEM, 2014).

V září roku 2012 provádělo Středisko empirických výzkumů šetření, ve kterém se vyskytla otázka týkající se chudoby: „Máte pocit, že jste chudá rodina?“. Z výsledků provedeného šetření vzešlo (graf 4.7), že 42 % domácností na území České republiky se považuje za chudou a z toho 10 % si je zcela jisto, neboť na otázku odpovědělo určitě ano. Výzkumu se zúčastnilo celkem 1 0461 respondentů, kteří jsou starší

18 let. Oproti výzkumu, který byl prováděn v roce 2011, došlo k nárůstu osob, které svou rodinu považují za chudou (STEM, 2012).

Graf 4.7 Subjektivní pocit chudoby

Zdroj: STEM 2012, zpracování vlastní

MasterCard česká centra rozvoje, ve spolupráci s Vysokou školou ekonomickou v Praze, se každoročně zabývají různými studiemi, které se týkají aktuálních problematik. Ve třetím ročníku, který proběhl v roce 2010, byla uskutečněna odborná studie s názvem Kvalita života ve městech. Z celé České republiky bylo vybráno 50 nejvýznamnějších měst, které se v publikaci porovnávaly z hlediska kvality života a ekonomické kondice. Celý projekt byl rozdělen na dvě části. První část hodnotila kvalitu života ve městech, druhá část jejich ekonomickou kondici. Kvalita života ve městech byla dále rozdělena na oblast ekonomickou, sociální a životní prostředí. Z Moravskoslezského kraje byla vybrána tato města: Krnov, Opava, Ostrava, Karviná, Havířov, Orlová, Český Těšín, Frýdek-Místek, Nový Jičín a Třinec. V celkovém hodnocení projektu byl Moravskoslezský kraj spolu s Olomouckým, Jihomoravským, Karlovarským a Ústeckým krajem vyhodnocen a zařazen mezi kraje s nejhorší sociální situací. Z výše vyjmenovaných měst MSK, které se průzkumu zúčastnily, se nejlépe umístilo město Třinec, které zabilo 18. místo (MasterCard, 2010).

V šetření Českého statistického úřadu Příjmy a životní podmínky domácností jsou rovněž zaznamenány subjektivní názory domácností na různé oblasti týkající se životní úrovně. Navíc jsou některá šetření prováděna i za kraje České republiky. Z uvedeného šetření, které bylo provedeno v roce 2013, tvoří náklady na bydlení (celá tabulka je

uvedena v příloze č. 6) pro většinu domácností Moravskoslezského kraje (92,7 %) nějakou zátěž. Z těchto domácností představují pro 35,6 % obyvatel náklady na bydlení velkou zátěž. Obdobně na tom je také kraj Zlínský (34,2 %), Liberecký (31,5 %) a Olomoucký (31,3 %). S celkovými příjmy domácností vychází s velkými obtížemi 13,3 % domácností MSK a pouze 0,4 % domácností s příjmy problém nemá a odpověděla, že s příjmy vychází velmi snadno (celá tabulka je uvedena v příloze č. 6). Nejhorší situace je v kraji Pardubickém, kde 15,9 % domácností vychází s příjmy s velkými obtížemi a pouze 0,2 % domácností s příjmy vyjde velmi snadno. Naopak nejlepší situace je v kraji Jihomoravském, kde podíl domácností, které vycházejí se svými příjmy s velkými obtížemi je pouze 5,6 %. Podobná situace je v kraji Jihočeském (6,9 %), kraji Vysočina (7,3 %) a v kraji Hlavní město Praha (7,5 %). Součástí šetření je také otázka, zda si domácnosti mohou dovolit neočekávaný výdaj ve výši 9 400 Kč, jejímž výsledkem je, že více než polovina (54,4 %) domácností Moravskoslezského kraje si tento výdaj dovolit nemohou. V tomto ukazateli mají domácnosti MSK nejhorší postavení v rámci všech krajů jako v situaci, kdy se šetření zajímá, zda si domácnosti mohou dovolit týdenní dovolenou mimo domov jedenkrát za rok. Opět si v MSK dovolenou nemůže dovolit polovina (50,1 %) domácností. Obdobná situace je rovněž v Pardubickém kraji (48,5 %) nebo v kraji Olomouckém (47,8 %), kde si dovolenou nemůže dovolit bez mála polovina všech domácností. Data ostatních krajů jsou v příloze č. 6 (ČSÚ, 2014e).

4.3 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření bylo prováděno autorkou v únoru roku 2015 a zaměřilo se pouze na studenty Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava. Cílem bylo zjistit subjektivní hodnocení životní úrovně domácností, v nichž studenti žijí, v Moravskoslezském kraji. Jedná se o pilotní studii, kdy dotazník vyplnila menší skupina respondentů. Přestože dotazníkové šetření plně neodpovídá reprezentativnímu vzorku populace a nemá tak dostatečnou vypovídající schopnost, může sloužit jako vstupní analýza do problematiky.

Průzkum, jehož metodika je uvedena v úvodu, byl uskutečněn prostřednictvím elektronického dotazníku (viz příloha č. 7), který se skládal z 29 otázek na subjektivní hodnocení životní úrovně domácností. Dotazník obsahoval několik oblastí, kterými byla pracovní aktivita rodičů, bydlení, finanční situace a podmínky pro život v Moravskoslezském kraji, kde byla zahrnuta spokojenost a pocity respondentů, důvěra

a bezpečnost. Výzkumné šetření se skládalo z uzavřených otázek, které byly zvoleny z důvodu rychlého a snadného zodpovězení. U některých otázek mohl respondent vybírat i několik možností najednou, ale nemusely mu vždy vyhovovat. Z tohoto důvodu v určitých otázkách měl respondent na výběr odpověď, kterou potvrdil, že mu žádná z vyjmenovaných možností nevyhovuje. Podkladem pro formulaci výzkumných otázek dotazníkového šetření byly výzkumy Životní podmínky a Životní pohoda českých obyvatel, které jsou prováděné Českým statistickým úřadem a také šetření životních podmínek ve Spojeném království s názvem Living Standards.

Dotazování studenti nebyli pouze z Moravskoslezského kraje, a proto se ve vyhodnocování některých oblastí mohou srovnávat názory a pocity studentů, kteří z Moravskoslezského kraje pocházejí, s názory studentů, kteří v kraji nežijí a ani z něj nepocházejí. V šetření se podařilo získat názory respondentů ze všech okresů Moravskoslezského kraje, a proto se některé názory mohou lišit právě z důvodu, že studenti žijí v různých okresech kraje. Celý výzkum byl zcela anonymní, osobní údaje ani pohlaví studentů nebylo zjišťováno.

Nejdříve byl dotazník testován na malé skupině studentů, aby byly zjištěny případné nedostatky. Několikrát byl dokonce doplněn z toho důvodu, že respondenti nemohli nalézt vyhovující odpověď. Celkem se šetření zúčastnilo 182 respondentů a po sběru dat byly výsledky následně vyhodnoceny a graficky zobrazeny pomocí programu Microsoft Excel.

Vyhodnocení dotazníku

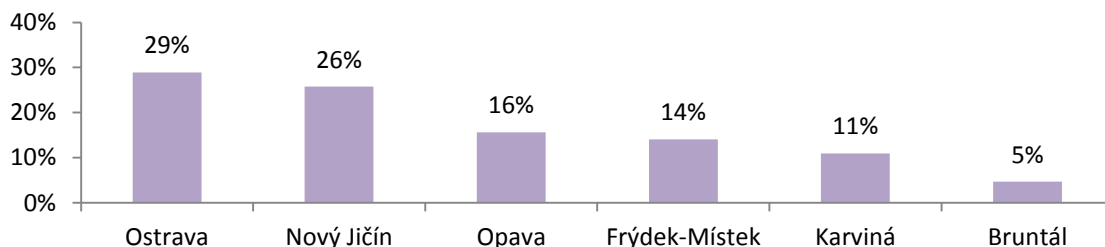
Průzkum byl zaměřen pouze a výhradně na studenty Vysoké školy báňské – Technické univerzity Ostrava. Internetový dotazník, který byl mezi studenty rozeslán pomocí sociálních sítí, vyplnilo celkem 182 respondentů.

Z celkového počtu odeslaných dotazníků tvoří 70 % (tj. 128 respondentů) studenti, kteří trvale žijí v Moravskoslezském kraji. Nejpočetnější skupinou (graf 4.8) byli studenti, kteří mají trvalé bydliště v okrese Ostrava (29 %) a Nový Jičín (26 %). Nejmenší zastoupení je pak z okresu Bruntál (5 %). Zbýlých 30 % (54) studentů uvedlo, že se jejich trvalé bydliště na území Moravskoslezského kraje nenachází.

Nejprve byl dotazník zaměřen na pracovní aktivitu rodičů. Nejčastěji bylo zodpovězeno, že matka (74 %) i otec (60 %) jsou zaměstnanci, a tudíž mají uzavřen pracovněprávní poměr. Druhou nejčastěji vykonávanou aktivitou rodičů bylo podnikání,

neboli že jsou rodiče osobou samostatně výdělečně činnou (matka 12 %, otec 21 %). Velmi zajímavé jsou výsledky kategorie nezaměstnanosti, která byla druhou nejméně volenou možností (matky 5 %, otcové 7 %).

Graf 4.8 Trvalé bydliště podle okresu v Moravskoslezském kraji

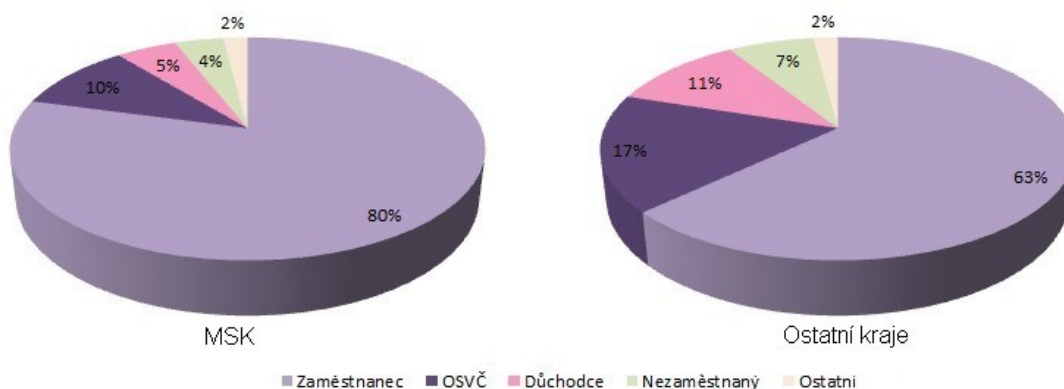

Zdroj: Vlastní výzkum

Deset studentů z Moravskoslezského kraje (8 %) uvedlo, že je jeden rodič nezaměstnaný a nikdy se nevyskytla odpověď, že by byli nezaměstnaní oba rodiče. Počty nezaměstnaných matek a otců jsou v tomto případě vyrovnané, jelikož pět studentů odpovědělo, že jsou nezaměstnané jejich matky a pět respondentů odpovědělo, že jsou nezaměstnaní otcové. Celkem jedenáct respondentů z ostatních krajů (20 %) uvádělo, že je některý z rodičů nezaměstnaný. V devíti rodinách studentů žijících mimo kraj je jeden z rodičů nezaměstnaný, ve dvou rodinách byli nezaměstnaní dokonce oba rodičové.

Grafy 4.9 srovnávají pracovní aktivitu matek respondentů z Moravskoslezského kraje a z ostatních krajů. Z těchto grafů je patrné, že nezaměstnaných matek respondentů v Moravskoslezském kraji (levý graf) jsou 4 % a v ostatních krajích 7 %.

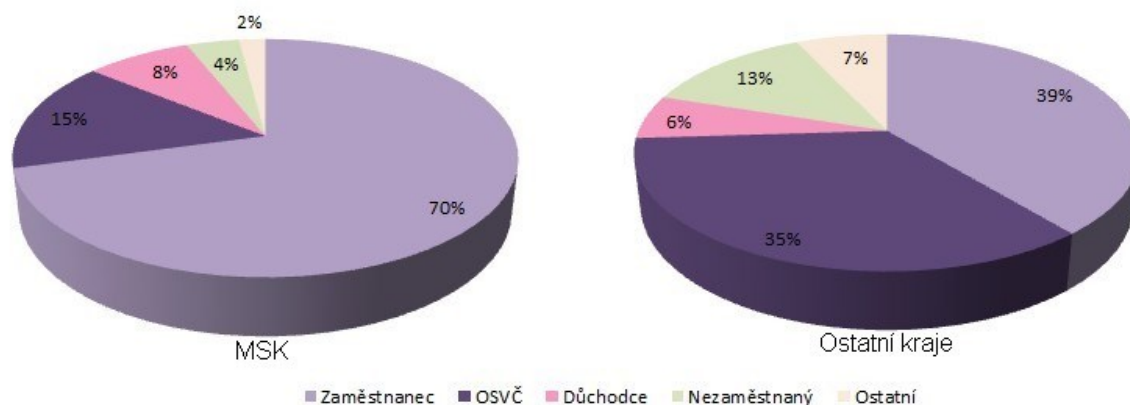
Graf 4.9 Pracovní aktivita matek studentů z Moravskoslezského kraje a mimo kraj

Zdroj: Vlastní výzkum

Grafy 4.10 srovnávají pracovní aktivitu otců studentů z Moravskoslezského kraje a z ostatních krajů. Čtyři procenta studentů z kraje odpověděla, že je otec nezaměstnaný. Respondenti z ostatních krajů takto odpověděli ve 13 %. V těchto grafech je také zajímavý podíl otců, kteří jsou osobou samostatně výdělečně činnou. V pravém grafu lze vidět, že 39 % otců studentů žijících mimo kraj volí za pracovní aktivitu podnikání.

Graf 4.10 Pracovní aktivita otců studentů z Moravskoslezského kraje a mimo kraj

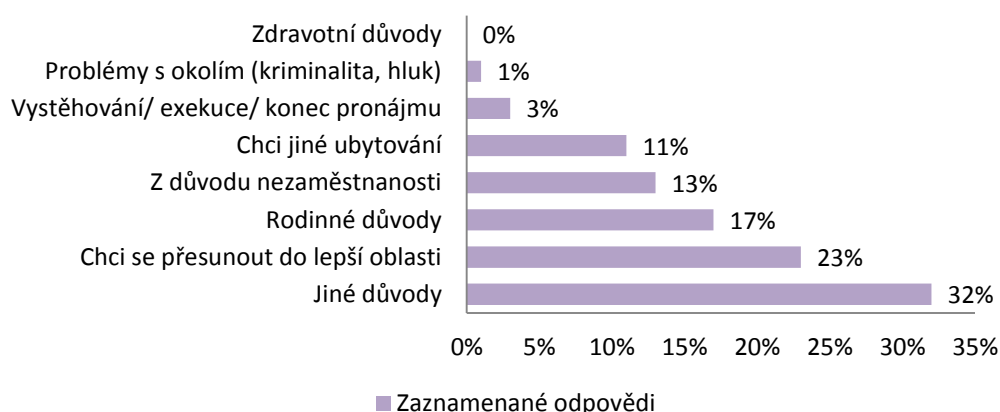
Zdroj: Vlastní výzkum

Druhá podoblast byla zaměřena na bydlení jak rodiny studentů, tak studentů samotných. Více než polovina (66 %) studentů Moravskoslezského kraje žije doma se svými rodiči, a tedy přes týden do školy dojíždí. Z ostatních krajů žije přes týden s rodiči jen 15 % studentů. Celkem 84 % respondentů z kraje využívá k cestování veřejnou dopravu. Pro některé studenty (5 %) může být výhodnější, zejména z hlediska financí, které by projezdili, nebo dlouhého dojíždění, bydlet na studentských kolejích. Více studentů (17 %) dává přednost bydlení v pronajatém bytě, které může být někdy výhodnější z důvodu rozložení nájmu mezi větší počet osob, a tak může být v některých případech levnější než poplatek za studentské koleje. Více než polovina (53 %) rodin studentů z Moravskoslezského kraje žije ve vlastním domě a 17 % bydlí v bytě, který mají v osobním vlastnictví.

V otázce týkající se přestěhování mají studenti téměř jasno a většina (78 %) tvrdí, že je velmi nebo zcela nepravděpodobné, že by se jejich rodina přestěhovala. Jen 14 % studentů připouští pravděpodobnost, že by se jejich rodina přestěhovala, a to nejčastěji (50 %) z důvodu přestěhování do lepší oblasti. Opět bylo očekáváno, že domácnosti žijící v Moravskoslezském kraji nejčastěji odpoví, že by se rádi přestěhovali z důvodu nezaměstnanosti a podobně, ovšem průzkum dopadl velmi pozitivně. 8 % studentů zvolilo

odpověď „nevím“, což v souvislosti s položenou otázkou není bráno jako vyhýbavá odpověď. V níže uvedeném grafu 4.11 jsou zaznamenány odpovědi všech studentů z Moravskoslezského kraje, kteří, kdyby se stěhovali, bylo by to nejčastěji z jiných, než uvedených důvodů (32 %) nebo z důvodu přesunutí do lepší oblasti (23 %).

Graf 4.11 Důvody, z jakých by se respondenti z Moravskoslezského kraje odstěhovali

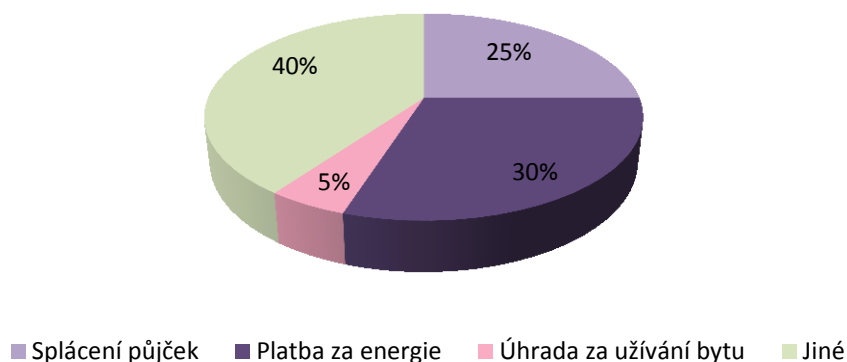

Zdroj: Vlastní výzkum

Třetí oblast vlastního výzkumu byla zaměřena na finanční situaci rodin studentů. Vybavenost domácností některými předměty dlouhodobé spotřeby, které jsou ve společnosti vnímány jako obvyklý standard, mohou souviset s finanční situací, nebo životním stylem. Mezi standardní předměty patří telefon, pračka, televize a auto. 98 % domácností vlastní jak telefon, pračku, tak i barevnou televizi. Auto nevlastní 13 % domácností, z toho 6 % si ho nemůže vůbec dovolit a 7 % auto nevlastní z jiného důvodu. To, že domácnost nevlastní auto může být pochopitelné, neboť všichni respondenti, kteří tak odpověděli, uvádí, že se jejich trvalé bydliště nachází v okrese Ostrava, Opava, Nový Jičín nebo Frýdek-Místek, a tak se předpokládá, že zrovna zde jsou velmi dobrá autobusová a vlaková spojení, a tak pro ně auto není potřebné. Pračku nevlastní 2 % domácností a televizi 3 %.

Poměrně pozitivní je odpověď na otázku, zda rodina měla v minulém roce problém s úhradou nějakých plateb, protože 84 % respondentů odpovědělo, že ne. Graf 4.12 zobrazuje zbytek domácností (16 %), které měly problém s platbami, týkající se většinou úhrad energií (30 %) nebo splácení půjček (25 %). Oproti domácnostem z Moravskoslezského kraje, mají větší problémy s úhradou plateb domácnosti z jiných krajů (30 %).

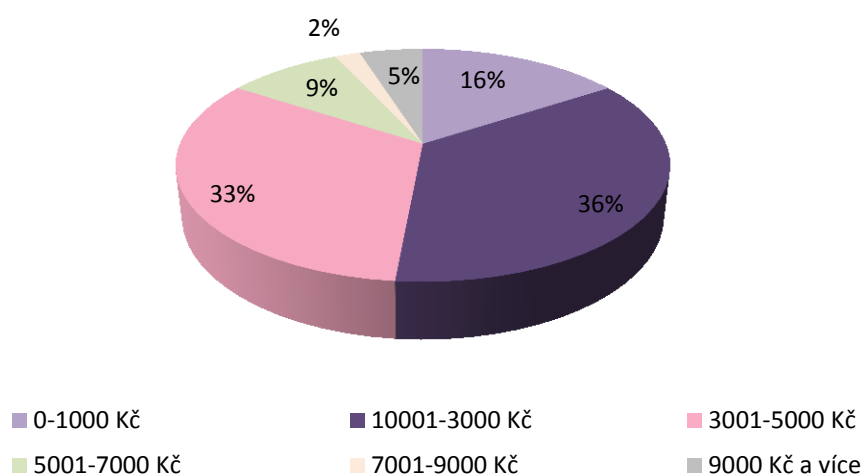
Graf 4.12 Rodiny studentů Moravskoslezského kraje, které mají problém s úhradou plateb

Zdroj: Vlastní výzkum

Pravidelně si při studiu přivydělává a zlepšuje si tak svou životní úroveň 41 % studentů. Občas si finančně polepší 38 % studentů. V naprosté většině (81 %) studenti volí dohodu o provedení práce nebo dohodu o pracovní činnosti, které jsou pro ně nejvýhodnější. Jako druhý nejčastější typ přivýdělku studenti uvádí částečný úvazek u zaměstnavatele (8 %). Naopak nejméně populární je plný úvazek (1 %) a to zřejmě z důvodu časové náročnosti. 5 % studentů si dokonce vydělá nad 9 000 Kč měsíčně (graf 4.13), nejčastěji pracovním poměrem na plný a částečný úvazek, nebo jde o studenty, kteří se stali po dobu svého studia zároveň osobou samostatně výdělečně činnou. Nejvíce se však v dotazníkovém šetření objevoval výdělek studentů v rozmezí 1001-3000 Kč (36 %).

Graf 4.13 Průměrný měsíční výdělek studentů Moravskoslezského kraje

Zdroj: Vlastní výzkum

Studenti mimo Moravskoslezský kraj si na brigádách v průměru polepší o několik korun více, jelikož si nejčastěji přivydělají v rozmezí mezi 3001-5000 Kč (38 %). Druhý nejčastěji se vyskytující výdělek se pohyboval v rozmezí 7001-9000 Kč (21 %). Ale nikdo z nich si nevydělá více než devět tisíc korun.

Studenti z kraje, žijící přes týden u rodičů (66 %), nejčastěji od svých rodičů buďto nedostávají žádnou finanční podporu, nebo částku v rozmezí do jednoho tisíce korun, jelikož takto odpovědělo 56 % respondentů. Druhým nejčastěji se vyskytujícím kapesným u těchto studentů se jeví částka pohybující se mezi 1001 až 3000 Kč měsíčně (36 %). Velmi výjimečné je u těchto respondentů „kapesné“, které se pohybuje nad devíti tisíci (2 %). Polovina studentů, kteří sice trvalé bydliště v kraji mají, ale přes týden s rodiči nežijí (34 %) také dostávají nejčastěji „kapesné“ maximálně do jednoho tisíce korun (50 %). Čtvrtina pak dostává částku v mezi 1001 až 3000 Kč (25 %).

Zvláštní je situace studentů, kteří v kraji trvalé bydliště nemají. Pouze 15 % žije v týdnu s rodiči a 50 % od nich dostává částku, která se pohybuje do jednoho tisíce korun. Studenti, kteří s rodiči v týdnu nežijí, dostávají nejčastěji do tisíce Kč (48 %). Někteří z respondentů (15 %) dostává částky ve výši 3001-5000 Kč. Tabulka 4.1 přehledně rozlišuje částky od rodičů, které jsou rozděleny dle trvalého bydliště studenta a také podle toho, zda student žije v týdnu s rodiči.

Tabulka 4.1 Srovnání měsíčních příjmů studentů od rodičů

Částky v Kč	Studenti z kraje		Studenti z ostatních krajů	
	Žijí u rodičů	Nežijí u rodičů	Žijí u rodičů	Nežijí u rodičů
0-1000	56%	50%	50%	48%
1001-3000	36%	25%	50%	28%
3001-5000	6%	14%	-	15%
5001-7000	-	9%	-	4%
7001-9000	-	2%	-	2%
9001 a více	2%	-	-	2%
Celkem	100%	100%	100%	100%

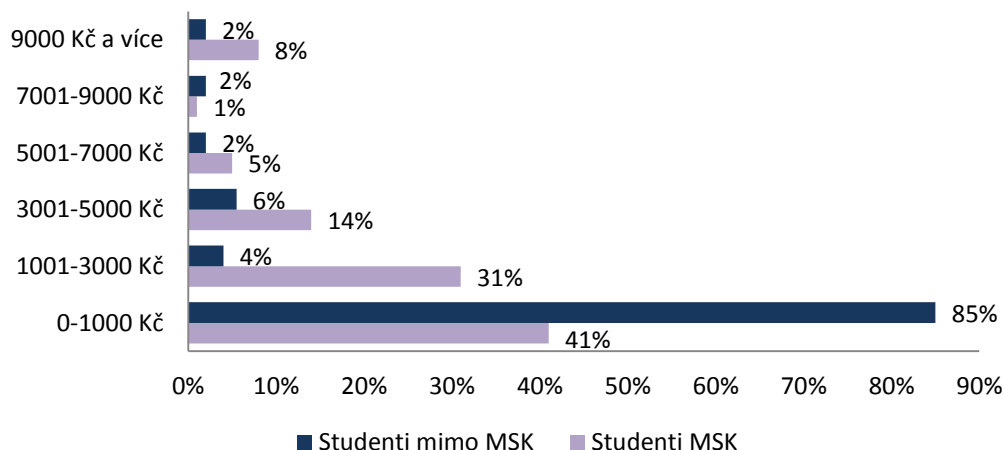
Zdroj: Vlastní výzkum

Z výsledků finanční situace studentů, na které dotazník získával odpovědi, je zřejmé, že vyšší finanční částky od rodičů dostávají studenti, kteří s nimi během týdne nežijí. Když je srovnána situace studentů, kteří s rodiči během týdne žijí, lze vidět, že ať jde o studenty

z kraje, nebo mimo kraj, situace je podobná, jelikož částku do jednoho tisíce korun získá 56 % studentů z Moravskoslezského kraje a 50 % studentů z ostatních krajů.

Při šetření průměrných měsíčních příjmů plynoucích z jiného zdroje si spíše polepší studenti z Moravskoslezského kraje. Mezi příspěvky plynoucí z jiného zdroje patří například odměny, které studenti získávají za své úspěchy, nebo částky obdržené jako dárek na narozeniny či svátek. Také mezi tyto příjmy mohou být zahrnuty sociální podpory státu ve formě sirotčího důchodu. Zatímco studenti z Moravskoslezského kraje získávají částku do jednoho tisíce korun v případě 41 %, u studentů s jiným místem bydliště částku dostávají v případě 85 %. A jak lze vidět v grafu 4.14, ve vyšších částkách jsou ve většině případů převýšeni studenti z ostatních krajů studenty z Moravskoslezského kraje.

Graf 4.14 Jiné průměrné měsíční příjmy studentů

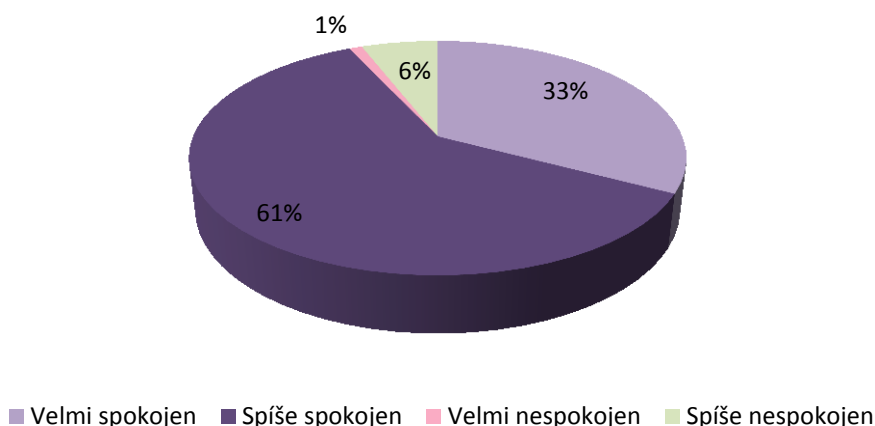

Zdroj: Vlastní výzkum

Čtvrtá oblast dotazníku byla zaměřena na podmínky pro život v Moravskoslezském kraji. Otázky byly sestaveny tak, aby byly získány odpovědi na spokojenost respondentů žijících v kraji, kde byly zahrnuty i otázky týkající se důvěry v určité subjekty, bezpečnosti, i otázky týkající se spokojenosti života daného respondenta. Výsledky otázky týkající se výskytu problémů v okolí bydliště respondentovy rodiny dopadly zcela opačně, než bylo očekáváno. Studenti, kteří mají bydliště mimo kraj, vnímají více problémů v okolí svého bydliště (57 %) než studenti s trvalým bydlištěm v kraji (40 %). Obyvatelé si nejvíce všímají vandalismu a kriminality vyskytující se v jejich okolí (38 % MSK, 43 % mimo MSK). Často respondenti označili i více problémů najednou. Vadí jim jak vandalismus a kriminalita, tak špína a znečištění (MSK 34 %, mimo MSK 21 %). Velice pozitivně je

studenty vnímána spokojenost se svým životem (graf 4.15), kde jsou téměř všichni spokojeni (94 %), z toho je 33 % studentů velmi spokojeno. Hůře už je svými obyvateli vnímán Moravskoslezský kraj. Ovšem více než polovina, konkrétně tedy 75,5 % respondentů, je spokojena s možnostmi, které jim kraj nabízí, ale 24,5 % je nespokojena, z tohoto jsou dokonce 3 % studentů velmi nespokojeni.

Graf 4.15 Spokojenost studentů se svým životem

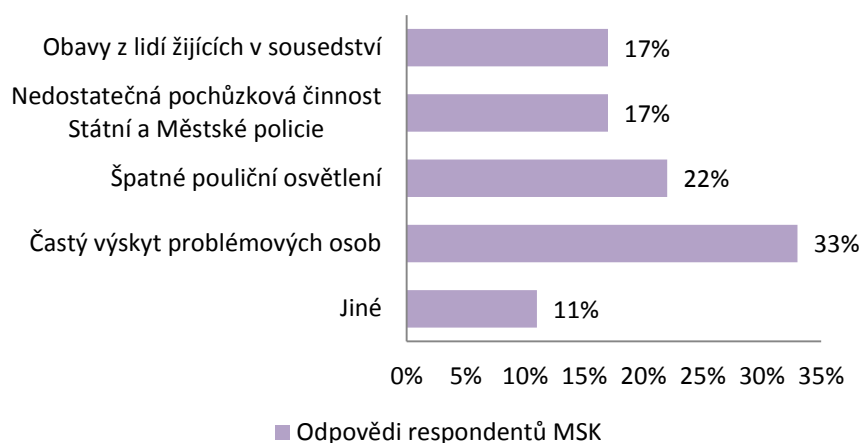

Zdroj: Vlastní výzkum

Důvěra obyvatel v Policii České republiky, která by měla chránit bezpečnost všech občanů, je lepší (2) než důvěra v právní systém (3) a státní systém (3). Respondenti známkovali čísla od nuly po pětku, kde nula znamenala „důvěřuji“, a číslo pět znamenalo „nedůvěřuji“. Poměrně dobrou důvěru české policii potvrzuje i fakt, že se 47 % obyvatel cítí po setmění spíše bezpečně, což sice znamená, že mají nějakou pochybnost, ovšem 20 % nemá ve večerních hodinách žádné obavy o své bezpečí. Pouze malé množství studentů, necelé 4 % respondentů, pociťuje poměrně velké nebezpečí, nejčastěji z důvodu výskytu problémových osob (33 %) nebo také kvůli špatnému pouličnímu osvětlení (22 %), které často není dostatečné v různých zákoutích velkých měst. Další důvody jsou uvedeny v grafu 4.16.

V dotazníku byla zjišťována spokojenost s vybranými oblastmi života, které ovlivňují životní úroveň. Vyšlo najevo, že s finanční situací, prostředím, osobními vztahy a volným časem jsou respondenti více než průměrně spokojeni. S bydlením jsou spokojeni ještě více, což je velmi pozitivní a mohlo by tak třeba v budoucnu znamenat menší emigraci z kraje.

Graf 4.16 Odpovědi respondentů Moravskoslezského kraje

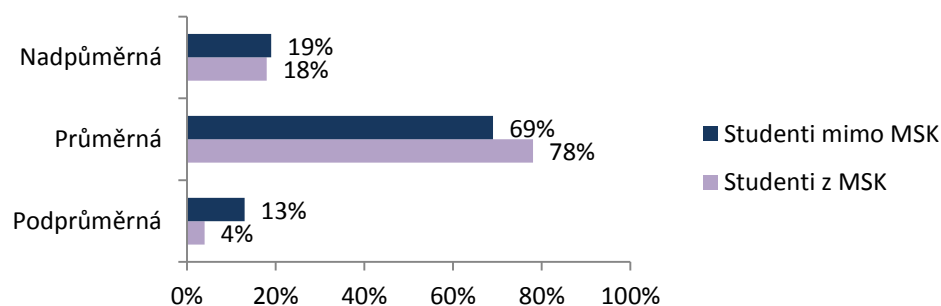

Zdroj: Vlastní výzkum

Dále se dotazník zaměřil na zdravotní stav občanů, který 98 % studentů hodnotí jako přijatelný, z toho 38 % svůj zdravotní stav považuje za velmi dobrý. Více než polovině (57 %) nic nebrání navštívit svého lékaře při objevení jakéhokoliv problému. Malému množství studentů (13 %) vadí dlouhé čekací seznamy, do kterých se musí často zapisovat i více než měsíc dopředu. Některá péče lékařů nemusí být vždy hrazena zdravotní pojišťovnou, ale více než polovina respondentů (61 %) si myslí, že jejich zdraví není ovlivněno financemi.

Když měli respondenti z Moravskoslezského kraje ohodnotit celkovou životní úroveň domácností ve svých rodinách (graf 4.17), opět byli velmi pozitivní. 78 % studentů vnímá životní úroveň domácností jako průměrnou. Jinak tomu nebylo ani u studentů, jejichž trvalé bydliště se nachází mimo kraj. Jako průměrnou životní úroveň domácností ohodnotilo 69 %.

Graf 4.17 Celkové hodnocení životní úrovně domácností

Zdroj: Vlastní výzkum

4.4 Shrnutí

V procesu hodnocení životní úrovně není možné zohlednit pouze hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele, nebo čistý disponibilní důchod domácností, protože hodnoty, které z těchto ukazatelů vyplývají, nejsou schopny vypovídat o celkové životní úrovni, životních podmínkách nebo spokojenosti lidí. Jestliže by se však životní úroveň hodnotila pouze hrubým domácím produktem na jednoho obyvatele, znamenalo by, že životní úroveň Moravskoslezského kraje je devátá nejvyšší v České republice. Úroveň průměrných hrubých měsíčních mezd se jeví také pozitivně, jelikož jsou páté nejvyšší. Pokud by byl však zahrnut také čistý disponibilní důchod na jednoho obyvatele, životní úroveň v kraji by byla horší, protože se Moravskoslezský kraj nachází na jedenácté pozici. Navíc je v kraji druhá nejvyšší nezaměstnanost z celé České republiky a kraj je dle ukazatele míry chudoby považován za ten nejchudší.

Hodnocení životního prostředí v kraji je poměrně negativní, kraj dosahuje vysokých hodnot tuhých znečišťujících látek a také velmi vysokých hodnot emisí oxidu uhelnatého v ovzduší.

Pozitivní je v kraji vývoj školního vzdělání, které je v souladu s celorepublikovým trendem, a tak středoškoláků a vysokoškoláků v kraji přibývá. Ovšem Moravskoslezský kraj se od ostatních krajů liší tím, že má vysokou migraci obyvatel.

Při hodnocení životní úrovně domácností je velmi důležitý subjektivní pohled právě zástupců domácností, kteří vyjadřují své vlastní názory, pocity a spokojenost. Právě z tohoto důvodu bylo součástí bakalářské práce také dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo 182 respondentů, kteří byli bráni jako zástupci rodin.

Většina respondentů byla z Moravskoslezského kraje a bylo zjištěno, že více než polovina studentů je v kraji spokojena. Poměrně malý počet studentů by se z kraje odstěhoval. Navíc také většina rodin respondentů nemá problém s úhradou některých plateb. Což může mít také souvislost s tím, že si bez mála polovina studentů z Moravskoslezského kraje při studiu také přivydělává formou různých brigád.

Velice optimisticky je studenty vnímána spokojenost se svým vlastním životem, kde jsou téměř všichni spokojeni.

5 Závěr

Hodnocení životní úrovně domácností není jednoduchý proces. V procesu hodnocení životní úrovně není možné zohlednit pouze čistě ekonomické ukazatele, protože hodnoty, které z těchto ukazatelů vyplývají, nejsou schopny vypovídat o celkové životní úrovni, životních podmínkách nebo spokojenosti a pocitech lidí.

Cílem bakalářské práce bylo zhodnocení životní úrovně domácností v Moravskoslezském kraji na základě klasických ukazatelů a zjištěných skutečností z vlastního dotazníkového šetření.

Životní úroveň domácností Moravskoslezského kraje byla nejprve hodnocena jedním z nejdůležitějších ukazatelů, kterým je hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele. V případě, že by byla životní úroveň hodnocena jen tímto ukazatelem, kraj by si nevedl špatně, jelikož je zařazen mezi deset krajů s nejvyšším podílem hrubého domácího produktu. Úroveň průměrných hrubých mezd v kraji je také na velmi dobré pozici, jelikož jsou páté nejvyšší a činí 23 033 Kč. Ovšem, jestliže se přidají i další ukazatele, tak kraj zdaleka není staven do předních příček. Čistý disponibilní důchod na osobu, který vyjadřuje část důchodu, kterou mohou členové domácností využít na nákup zboží a služeb, nebo kterou mohou ušetřit, je čtvrtý nejhorší, podle roku 2013 a činil v běžných cenách 175 550 Kč. Dále patří Moravskoslezský kraj mezi kraje s nejvyšší obecnou mírou nezaměstnanosti, řadí se na předposlední místo ze všech krajů (9,9 %) a nejvyšší podíl nezaměstnanosti je zaznamenán v okrese Bruntál (13,4 %) a Karviná (12,1 %). Míra příjmové chudoby je v Moravskoslezském kraji úplně nejhorší, hodnota osob ohrožených chudobou je 16,4 %, což je vysoko nad průměrem České republiky, který je 10,3 %.

Šetření životního prostředí pro kraj rovněž nevyšlo pozitivně. Tuhé znečišťující látky, kde mezi hlavní zdroje znečištění patří motorová vozidla, těžký průmysl a vytápění domácností jsou v Moravskoslezském kraji výrazně vyšší než ve většině krajů republiky. Emise oxidu uhelnatého, které vznikají při výrobě surového dřeva a surového železa jsou v kraji nejvyšší, ostatní kraje se k alarmující hodnotě (23,19 t/km²) zdaleka nepřibližují.

Velmi pozitivní je v kraji školní systém, kterým je kraj kvalitně vybaven. Vzdělanostní struktura kraje je v souladu s celorepublikovým vývojem, dochází k nárůstu středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných obyvatel. Celkový počet osob s maturitou v MSK tvoří 11%

podíl, kraj je tak na třetím místě. Rovněž je kraj na třetí pozici s 11% podílem vysokoškolsky vzdělaných osob.

Při hodnocení životní úrovně domácností je velmi důležitý subjektivní pohled právě zástupců domácností, a tak byla následně životní úroveň domácností zjišťována pomocí dotazníku. Zrealizovaného dotazníkového šetření, které bylo zaměřeno na studenty VŠB-TUO, se zúčastnilo celkem 182 respondentů. Studentů, jejichž trvalé bydliště se nachází na území Moravskoslezského kraje, byla většina, a to 70 %. I přes to, že dotazníkové šetření bylo pilotní studií, data by mohla být použita jako východisko pro rozsáhlejší výzkum šetření životní úrovně studentů. Dotazník by mohl být rozšířen o otázky týkající se oboru a ročníku, který studenti studují, u jakého zaměstnavatele mají brigády, a podobně.

Z výsledků dotazníkového šetření lze říci, že studenti hodnotí Moravskoslezský kraj poměrně pozitivně. Více než většina respondentů je v Moravskoslezském kraji spokojena a 78 % domácností se s velkou pravděpodobností z tohoto kraje v následujících dvou letech nevystěhují. Problémy s okolím jsou vnímány 40 % studentů, nejčastěji jim vadí kriminalita a vandalismus. Větší část studentů (78 %) charakterizuje životní úroveň domácností svých rodin jako průměrnou, dokonce 18 % označilo životní úroveň jako nadprůměrnou.

Za nevýhodu subjektivního hodnocení životní úrovně může být to, že obyvatelé mají v určitých oblastech tendenci hodnotit domácnosti spíše negativně. Dle názoru autorky byli respondenti v dotazníkovém šetření spíše pozitivní a optimističtí. Ale například výsledky dotazníkového šetření STEM se nejeví příliš pozitivní, jelikož 42 % respondentů vyjádřilo pocit chudoby, přitom míra chudoby se v celé České republice pohybuje na 10,3 %. Dle subjektivního hodnocení životní úrovně domácností, které je prováděno Českým statistickým úřadem, 69 % domácností Moravskoslezského kraje má určité potíže se svými příjmy. 54 % domácností kraje si pak nemůže dovolit hradit neočekávaný výdaj v hodnotě 9 400 Kč. Na rozdíl od těchto výsledků, studenti Moravskoslezského kraje hodnotí situaci pozitivně, jelikož pouze 4 % studentů označila životní úroveň své domácnosti za podprůměrnou. A také pouze 16 % domácností mělo problémy s úhradou některých plateb.

Dále je třeba podotknout, že 63 % respondentů v dotazníkovém šetření uvedlo, že je se životem v Moravskoslezském kraji spíše spokojeno a 13 % je velmi spokojeno. Lze říci, že tedy spokojenost velice převažuje nad nespokojeností respondentů.

Celkově lze konstatovat, že Moravskoslezský kraj patří mezi kraje České republiky, kde je životní úroveň domácností podprůměrná či spíše průměrná, jelikož dle klasických ukazatelů se kraj nachází na průměru, mnohdy i podprůměru. Ovšem dle subjektivního hodnocení domácností studentů, to obyvatelé kraje vůbec nevidí tak špatně. Tento pozitivní pohled je velmi dobrý a může tak podpořit optimistická očekávání budoucího vývoje kraje.

Seznam použité literatury

ČERVENKA, Jan, 2003. Jak změřit životní úroveň? *Sociologický webzin.* č. 2, s. 3-4. ISSN 1214-1720.

ČESKÝ HYDROMETEOROLOGICKÝ ÚŘAD, 2015. *Emisní bilance České republiky 2011* [online]. ČHMÚ, 2015, 28. 2. 2015. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/oez/embil/11embil/uvod_CZ.html

ČESKÉ PŘEDSEDNICTVÍ EVROPSKÉ UNIE, 2011. *Moravskoslezský kraj* [online]. Praha: České předsednictví Evropské unie, 16. 8. 2011. [cit. 20. 12. 2014]. Dostupné z: <http://www.eu2009.cz/cz/czech-republic/regions/moravia-silesia-region/moravskoslezsky-kraj-346/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007a. *Příjmy a životní podmínky domácností 2005* [online]. Praha: ČSÚ, 20. 12. 2007. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/publ/3012-06-za_rok_2006

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007b. *Příjmy a životní podmínky domácností 2006* [online]. Praha: ČSÚ, 26. 1. 2007. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2007edicniplan.nsf/publ/3012-07-v_roce_2005

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007c. *Příjmy a životní podmínky domácností- Metodické vysvětlivky* [online]. Praha: ČSÚ, 20. 12. 2007. [cit. 13. 2. 2015]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/93003218D4/\\$File/301207mc.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/93003218D4/$File/301207mc.pdf)

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2008. *Příjmy a životní podmínky domácností 2007.* [online]. Praha: ČSÚ, 31. 10. 2008. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/3012-08-v_roce_2007

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2009. *Příjmy a životní podmínky domácností 2008* [online]. Praha: ČSÚ, 30. 10. 2009. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/3012-09-2008>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2010a. *Příjmy a životní podmínky domácností 2009* [online]. Praha: ČSÚ, 21. 10. 2010. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/publ/3012-10->

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2010b. *Vybrané ukazatele za kraje.* [online]. Praha: ČSÚ, 2. 4. 2010. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/1304-09-2008>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011a. *Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle nejvyššího ukončeného vzdělání v krajích* [online]. Praha: ČSÚ, 26. 3. 2011. [cit. 27. 2. 2015]. Dostupné z: <http://goo.gl/lw1r7P>

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011b. *Příjmy a životní podmínky domácností 2010* [online]. Praha: ČSÚ, 15. 7. 2011. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/3012-11-r_2011
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011c. *Vybrané ukazatele za kraje* [online]. ČSÚ, 14. 1. 2011. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/publ/1304-10->
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2011d. *Vybrané ukazatele za kraje* [online]. ČSÚ, 30. 12. 2011. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/1304-11-r_2011
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012a. *Průměrné procento pracovní neschopnosti* [online]. Praha: ČSÚ, 30. 9. 2012. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/85003211C2/\\$File/112712k4.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/85003211C2/$File/112712k4.pdf)
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012b. *Příjmy a životní podmínky domácností* [online]. Praha: ČSÚ, 19. 6. 2012. [cit. 25. 11. 2014]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3012-12>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012c. *Statistika rodinných účtů – Metodika* [online]. Praha: ČSÚ, 24. 1. 2012. [cit. 10. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rodinne_ucty
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012d. *Vybrané ukazatele za kraje* [online]. Praha: ČSÚ, 31. 12. 2012. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/publ/1304-12-r_2012
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012e. *Zaměstnanost a nezaměstnanost* [online]. Praha: ČSÚ, 19. 1. 2012. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zamestnanost_a_nezamestnanost/
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013a. *Příjmy a životní podmínky domácností 2012* [online]. Praha: ČSÚ, 26. 6. 2013. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/3012-13-r_2013
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013b. *Životní podmínky českých domácností* [online]. Praha: ČSÚ, 26. 6. 2013. [cit. 25. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/zivotni_podminky_ceskych_domacnosti_20130626
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013c. *Životní podmínky v ČR 2012* [online]. Praha: ČSÚ, 1. 9. 2013. [cit. 15. 11. 2014]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_2012/\\$File/zivotni_podminky_2012.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_2012/$File/zivotni_podminky_2012.pdf)
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014a. *Charakteristika Moravskoslezského kraje* [online]. Praha: ČSÚ, 23. 12. 2014. [cit. 29. 12. 2014]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/charakteristika_moravskoslezskeho_kraje

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014b. *Kraje České republiky 2012 Metodické vysvětlivky* [online]. Praha: ČSÚ, 24. 2. 2014. [cit. 23. 1. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/1304-13-r_2013
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014c. *Nejnovější údaje: Moravskoslezský kraj* [online]. Praha: ČSÚ, 11. 9. 2014. [cit. 28. 11. 2014]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/krajenejnovjsi/xt>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014d. *Průmysl- Metodika* [online]. Praha: ČSÚ, 6. 10. 2014. [cit. 28. 1. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/prumysl_metodika
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014e. *Příjmy a životní podmínky domácností 2013* [online]. Praha: ČSÚ, 10. 6. 2014. [cit. 9. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/160021-14>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014f. *Vybrané ukazatele za kraje* [online]. Praha: ČSÚ, 24. 2. 2014. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/publ/1304-13-r_2013
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014g. *Výběrové šetření příjmů a životních podmínek domácností (SILC)* [online]. Praha: ČSÚ, 19. 9. 2014. [cit. 11. 11. 2014]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_eu_silc/\\$File/zp_metodika_20140616.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_eu_silc/$File/zp_metodika_20140616.pdf)
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014h. *Základní tendence demografického, sociálního a ekonomického vývoje Moravskoslezského kraje v roce 2013* [online]. Praha: ČSÚ, 1. 8. 2014. [cit. 24. 1. 2015]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/zakladni_tendence_demografickeho_socialniho_a_ekonomickeho_vyvoje_moravskoslezskeho_kraje_v_roce_2013/\\$File/33013414.pdf](http://www.czso.cz/xt/redakce.nsf/i/zakladni_tendence_demografickeho_socialniho_a_ekonomickeho_vyvoje_moravskoslezskeho_kraje_v_roce_2013/$File/33013414.pdf)
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014ch. *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS- Metodika* [online]. Praha: ČSÚ, 3. 11. 2014. [cit. 24. 1. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_vsps
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014i. *Životní podmínky (EU-SILC)* [online]. Praha: ČSÚ, 16. 6. 2014. [cit. 22. 3. 2015]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_eu_silc/\\$File/zp_metodika_20140616.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zivotni_podminky_eu_silc/$File/zp_metodika_20140616.pdf)
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014j. *Životní pohoda českých obyvatel* [online]. Praha: ČSÚ, 10. 10. 2014. [cit. 12. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/publ/160027-14-n_2014
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015a. *Čistý disponibilní důchod na 1 obyvatele* [online]. ČSÚ, 1. 3. 2015. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas>

- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015b. *Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele* [online]. ČSÚ, 1. 3. 2015. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.presmsocas>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015c. *Inflace – druhy, definice, tabulky* [online]. ČSÚ, 9. 3. 2015. [cit. 23. 3. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mira_inflace
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015d. *Kraje České republiky 2013* [online]. ČSÚ, 12. 2. 2015. [cit. 27. 2. 2015]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/publ/320201-14-r_2014
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015e. *Makroekonomické ukazatele* [online]. ČSÚ, 6. 1. 2015. [cit. 27. 2. 2015]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/A1004F15B4/\\$File/14mcz05.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/A1004F15B4/$File/14mcz05.pdf)
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015f. *Obecná míra nezaměstnanosti podle krajů – roční průměry* [online]. ČSÚ, 1. 3. 2015. [cit. 1. 3. 2015]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparamzdr.jsp?voa=graf&cislatab=VSPS+507_ro%C4%8Dn%C3%AD&vo=graf
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015g. *Průmysl – vybrané ukazatele* [online]. ČSÚ, 28. 2. 2015. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislatab=PRU0040PU_KR&stranka=0&kapitola_id=33
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015h. *Přírůstek obyvatelstva* [online]. Praha: ČSÚ, 26. 2. 2015. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/prirust.htm>
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015ch. *Relativní pohyb obyvatelstva v krajích* [online]. ČSÚ, 28. 2. 2015. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabdetail.jsp?kapitola_id=19&potvrđ=Zobrazit+tabulku&go_zobraz=1&cas_1_31=2013&cislatab=DEM0020PU_KR&vo=tabulka&voa=tabulka&str=tabdetail.jsp
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015j. *Vybrané ukazatele za kraje* [online]. Praha: ČSÚ, 31. 1. 2015. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/E20036548E/\\$File/32020114127.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/E20036548E/$File/32020114127.pdf)
- ČÍHALA, Milan, 2013. *Situační zpráva k Programu snižování emisí a imisí znečišťujících látek do ovzduší Moravskoslezského kraje* [online]. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 31. 10. 2013. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: http://iszp.krmoravskoslezsky.cz/assets/ovzdusi/Koncepce/kvalita-ovzdusi-a-emisni-situace-v-moravskoslezskem-kraji-_pdf
- DEEPAK, Lal, 1998. *The Political Economy of Poverty, Equity and Growth: A komparative Study*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 9780198294320.

- EUROSTAT, 2014. *Glossary: Material deprivation* [online]. Lucemburk: Eurostat, 6. 2. 2014. [cit. 14. 11. 2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:Material_deprivation
- FUSCO Alessio, Anne- Catherine GUIO, Eric MARLIER, 2013. Building a Material Deprivation Index in a Multinational Context: Lessons from the EU Experience. *Poverty and Social Exclusion around the Mediterranean Sea*. č. 9, s. 43-71. ISBN 978-1-4614-5263-8. Dostupné z: http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-4614-5263-8_2
- HEŘMANOVÁ, Eva, 2012. *Koncepty, teorie a měření kvality života*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 978-80-7419-106-0.
- HRUŠKA, Lubor a kol., 2012. *Socioekonomický atlas Moravskoslezského kraje*. Ostrava: ACCENDO-Centrum pro vědu a výzkum. ISBN 978-80-904810-6-0.
- INFORMAČNÍ SYSTÉM STATISTIKY A REPORTINGU, 2014. *Průmyslová produkce – vyhodnocení indikátoru* [online]. Praha: Informační systém statistiky a reportingu, 14. 10. 2014. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://issar.cenia.cz/issar/page.php?id=1568>
- INFORMAČNÍ SYSTÉM STATISTIKY A REPORTINGU, 2015. *Průmyslová produkce – specifikace indikátoru* [online]. Praha: Informační systém statistiky a reportingu, 28. 1. 2015. [cit. 28. 1. 2015]. Dostupné z: <http://issar.cenia.cz/issar/page.php?id=1569>
- JUREČKA, Václav, 2013. *Makroekonomie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4386-8.
- KAŇÁKOVÁ, Naděžda, 2004. *Globální problémy*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita. ISBN 80-248-0681-9.
- KUBÁTOVÁ, Helena, 2010. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2456-0.
- LANGEROVÁ, Blanka, 2000. *Morava a Slezsko na prahu nového tisíciletí*. ACR, Alfa. ISBN 80-86408-01-9.
- LISTER, Ruth, 2004. *Poverty*. Cambridge: Polity. ISBN 0-7456-2563-0.
- MAREŠ, Petr, 1998. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-901424-9-4.
- MAREŠ, Petr, 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-61-3.
- MASTERCARD česká centra rozvoje, 2010. *Výsledky žebříčku Kvality života* [online]. Praha: MasterCard česká centra rozvoje, 2010. [cit. 16. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.centrarozvoje.cz/?p=vysledky-2010>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2015a. *Změna metodiky ukazatele registrované nezaměstnanosti* [online]. Praha: MPSV, 2015. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/zmena_metodiky

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2015b. *Statistiky nezaměstnanosti z územního hlediska* [online]. Praha: MPSV, 2015. [cit. 6. 4. 2015]. Dostupné z: <http://goo.gl/CehKHs>

MLČOCH, Lubomír, 2007. Ekonomie a štěstí: Proč více někdy není lépe. *Politická ekonomie*, roč. 55, č. 2, s 147-163. ISSN 0032-32330.193

MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ, 2012. *Politika životního prostředí Moravskoslezského kraje* [online]. Ostrava: Moravskoslezský kraj, 2012. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/assets/publikace/brozura_politika_zp_msk.pdf

MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ, 2014. *Historický vývoj* [online]. Ostrava: 28. 11. 2014. [cit. 28. 11. 2014]. Dostupné z: http://podnikatel.krmoravskoslezsky.cz/historicky_vyvoj.html

MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ, 2015. *Hlavní průmyslové zóny* [online]. Ostrava: 28. 2. 2015. [cit. 28. 2. 2015]. Dostupné z: <http://podnikatel.krmoravskoslezsky.cz/prumyslovezony.html>

OECD, 2007. *Material deprivation* [online]. Paříž: OECD, 23. 6. 2007. [cit. 14. 11. 2014]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=7326>

OKD, 2015. *OKD v socialistickém Československu* [online]. Ostrava: OKD, 26. 2. 2015 [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.okd.cz/cs/o-nas/strucna-historie-okd/okd-v-socialistickem-ceskoslovensku>

PEARCE, W. David, 1992. *Macmillanův slovník moderní ekonomie*. Praha: Victoria publishing. ISBN 80-85605-42-2.

REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3006-6.

SOVA, Václav, 1978. *Životní úroveň a její plánování*. Praha: Nakladatelství svoboda. ISBN 25-020-78.

STATUTÁRNÍ MĚSTO OSTRAVA – OFICIÁLNÍ PORTÁL, 2012. *Historie města* [online]. Ostrava: Statutární město Ostrava – oficiální portál, 2. 7. 2012 [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/historie-mesta>

STEM, 2012. *Pocit chudoby mezi občany ČR* [online]. Praha: STEM, 24. 10. 2012. [cit. 9. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.stem.cz/clanek/2598>

STEM, 2014. *Aktuální hodnocení životní úrovně domácností* [online]. Praha: STEM, 12. 11. 2014. [cit. 9. 2. 2015]. Dostupné z: <http://www.stem.cz/clanek/2993>

ŠUSTOVÁ, Šárka, 2012. Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby. *Statistika & My*, roč. 2, č. 6, s. 20-21. ISSN 1804-7149

TICHÁ, Michaela, 2013. *Česká ekonomika na prahu 21. století v kontextu společenského vývoje*. Ostrava: VŠB- TU Ostrava. ISBN 978-80-248-3071-1.

TUČEK, Milan a Hana FRIEDLANDEROVÁ, 2000. *Češi na prahu nového tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). ISBN 80-85850-88-5.

WALKER, Ian, 2010. *Výzkumné metody a statistika*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3920-5.

Seznam zkratek

ČSÚ	Český statistický úřad
EUROSTAT	Statistický úřad evropského společenství
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and LivingCondition
HDP	Hrubý domácí produkt
HPH	Hrubá přidaná hodnota
MSK	Moravskoslezský kraj
REZZO	Registr emisí a zdrojů znečišťování ovzduší
STEM	Středisko empirických výzkumů
USA	United Statesof America
VŠPS	Výběrové šetření pracovních sil

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 7.5.2015

Monika Kalíšková

Seznam příloh

Příloha číslo 1: Regionální hrubý domácí produkt na 1 obyvatele (běžné ceny)

Příloha číslo 2: Čistý disponibilní důchod domácností na 1 obyvatele (běžné ceny)

Příloha číslo 3: Obecná míra nezaměstnanosti

Příloha číslo 4: Domácnosti podle vztahu k mediánu průměrného příjmu na osobu

Příloha číslo 5: Míra chudoby

Příloha číslo 6: Subjektivní názory domácností dle ČSÚ

Příloha číslo 7: Dotazník